

101 PROTEINTIPS

BÖNDERNAS TIPS FÖR MER SVENSKT PROTEINFODER

2013

INVESTERINGSNIVÅ

Bokstavssymbolerna ger en fingervisning om tipset är förenad med små eller stora investeringar.

Small: Liten eller ingen investering

Medium: Medelstor investering

Large: Stor investering

GÅRDSKATEGORI

Symbolerna visar vilka gårdar tipset passar på.

Gårdar med mjölk

Gårdar med köttdjur

Gårdar med gris

Gårdar med får

Gårdar med fjäderfä

TIPSENS INNEHÅLL

Symbolerna visar vad åtgärden i tipset handlar om.

Gröda som kan tröskas

Grödor som kan ensileras

Mekanisering på gården

Mekanisering i fält

Bygger på samverkan med andra

101 PROTEINTIPS

BÖNDERNAS TIPS FÖR MER SVENSKT PROTEINFODER

2013

INNEHÅLL

101 LÖNSAMMA PROTEINTIPS	8
SÅ LÄSER DU PROTEINGUIDEN	11
VAR KOMMER TIPSEN IFRÅN? Sverigekarta och sakregister	12
PROTEINGRÖDOR 66 tips från svenska bönder	14
VALLODLING 35 tips från svenska bönder	66
GÅRDSREPORTAGE	96
Kreativ med vall och bete Anna Carlsson, Skogsgård, Getinge, Halland	98
Blev central för lokal proteinodling Gustav Hultgren, Hulla gård, Vingåker, Södermanland	104
Testar rostade åkerbönor till kor Henrik och Håkan Larsson, Långaröds gård, Skåne	108
Hemmaproducerat protein till kyckling Magnus Bengtsson, Körslätts gård, Kvidinge, Skåne	114
Envis med örter utanför Piteå Håkan Hultman, Alterdalens morötter, Norrbotten	120
Tjänar stort på extra vallskörd Andreas Lidén, St. Skattegården, Vara, Västergötland	124

101 lönsamma proteintips

Mer lokalt proteinfoder till svenska djur kan bidra till bättre lönsamhet.

Det här är en bok med tips och idéer om hur odling, handel och användning av närproducerat protein kan öka. Tipsen har samlats in från svenska gårdar under hösten 2012.

Utgångspunkten för boken är ett växande intresse av att göra sig mindre beroende av importerat foder. Nästan 60 procent av allt proteinfoder som ges till svenska djur är importerat.

Praktiska exempel

Många exempel i denna bok visar att det går att få fram ett billigare foder och en tryggare foderförsörjning genom en medveten satsning på en större andel eget eller lokalt protein.

Vid urvalet av tips till tipsboken har det varit viktigt att tipsen ska kunna bidra

till att öka lönsamheten på gården. Men problemet med det importerade fodret är inte bara att det ofta är dyrt att köpa in och att det har transporterats över långa distanser. Den stora efterfrågan på soja utgör också ett hot mot känsliga naturområden som behöver bevaras för att motverka den globala uppvärmningen.

Ofta handlar de klimatsmarta lösningarna om att hushålla med knappa resurser. Därför är detta i stor utsträckning en bok med tips om hur man kan använda gårdens eller närområdets resurser mera effektivt.

Låt dig inspireras av 101 lönsamma proteintips från svenska gårdar.

101 PROTEINTIPS är ett samarbete mellan LRF, Ekologiska lantbrukarna och Växa Sverige.

Proteintips på film ...

Kötttdjur kan födas upp på enbart grovfoder och det kan finnas stora pengar i en extra vallskörd. På en norrländsk mjölkgård sparar man 30 ton soja om året med hjälp av smarta vallstrategier och på en skånsk mjölkgård odlas lupiner till korna sedan flera år tillbaka.

Möt några bönder på film och hör dem berätta om hur de på olika sätt gör goda affärer med närproducerat proteinfoder.

SE FILMerna PÅ:

www.lrf.se/medlem/foretagande/vaxtodling/narproducerat-proteinfoder/

GÖRAN OCH MARIA ROMA

på Säby gård mellan Gränna och Husqvarna föder upp kötttdjur och lamm. Djuren får endast grovfoder och man arbetar hårt för att maximera utnyttjandet av såväl det skördade grovfodret som betet.

DIANA SANDELL och Lars Danhard i Långhed i södra Hälsingland föder upp kötttdjur på enbart grovfoder. Med olika skördetidpunkter för vallen skaffar man sig foder med olika näringsinnehåll anpassade för de olika djurgrupperna.

ANDREAS LIDÉN i Långjum utanför

Vara i Västergötland föder upp 400 slaktdjur per år. Han har gått över från tre till fyra vallskördar per år och får ett mera näringsrikt foder och en betydligt billigare proteinförsörjning.

PETER NILSSON utanför Kristianstad i Skåne odlar lupin till sina 100 mjölkkor. Peter tar lupinskördar på 3,5 ton per hektar. Lupinen har ett mycket högt proteininnehåll och fungerar bra i foderstaten vilket bidrar till att minska inköpen av foder.

MAGNUS SANDIN i Älvsbyn

Norrbottnen har 135 mjölkkor och är mycket noga med sitt vallfoder. På gården görs omfattande prognoser för skördetidpunkt. Med lyckade vallskördar sparar man 30 ton soja om året.

RICHARD JOHANSSON, (på bilden) Bertil Hagsgård och Sven-Olof Larsson i Dalsland odlar alla åkerböner som utsäde och till grisfoder. Man kan räkna med 1000 kilo högre skörd per hektar i vete som sås efter åkerböna istället för vete efter vete.

SÅ LÄSER DU "101 PROTEINTIPS"

Idéerna i "101 Proteintips" kommer från hela Sverige, från gårdar med alla olika djurslag och från gårdar som inte har några egna djur. Med hjälp av symbolerna nedan hittar du snabbt de tips som intresserar dig mest.

Vissa av tipsen kan tillämpas av många, andra är starkt nischade. Att även udda idéer och idéer från ovanliga driftsformer finns

med är för att det stimulerar fantasin kring vad som är möjligt. Ingen åtskillnad eller poäng har gjorts av om det är från ekologiska eller konventionella gårdar som tipsen kommer. Det har heller inte gjorts någon vetenskapligt baserad gallring. Boken kan liknas på ett stort antal gårdar och man tar med sig det man själv vill.

Ring eller maila en kollega

Till alla tipsare finns det angivet telefonnummer och epostadress. Det ska vara enkelt att få tag på den som man vill ställa en extra fråga till. Förhoppningen är att denna bok ska stimulera till ännu mer kunskapsutbyte. De 101 idéerna är en bra början, men det finns naturligtvis tusentals andra erfarenheter att utvärdera. Vill du ordna träffar lokalt med temat närproducerat foder så hör av dig till ditt regionala LRF-kontor (se sidan 132).

TIPSET SOM PASSAR DIG

Hitta snabbt tips från gårdar i din närhet eller med samma produktion som du själv.

Hitta rätt tipsnummer

- Mjök**
1-6 16 17 19 21 22 34 53-75
63-65 77-79 81-84 86 87 89
91-99
- Köttdjur**
7 9 24 28 34 46 47 51 57 60
67 76 80 85 89 90
- Får**
10 31
- Gris**
8 12 13 20 27 29 30 33 36 37 42
62 66
- Fjäderfä**
14 39 40 44 50
- Oljeväxter**
2 13 14 16 25 28 47 50 64
- Åkerbönor**
1 3 5-8 10 11 17-21 23 25 26
29-33 35 37 38 43 46 48 50
52 55 58 61 62 66
- Ärtor**
4 5 9 23 36 37 48 50 54
- Lupiner**
4 19 22 24 39 46 63
- Hel- eller blandsäd**
3 4 6 21 22 23 48 54 57 58 60
78 92 97

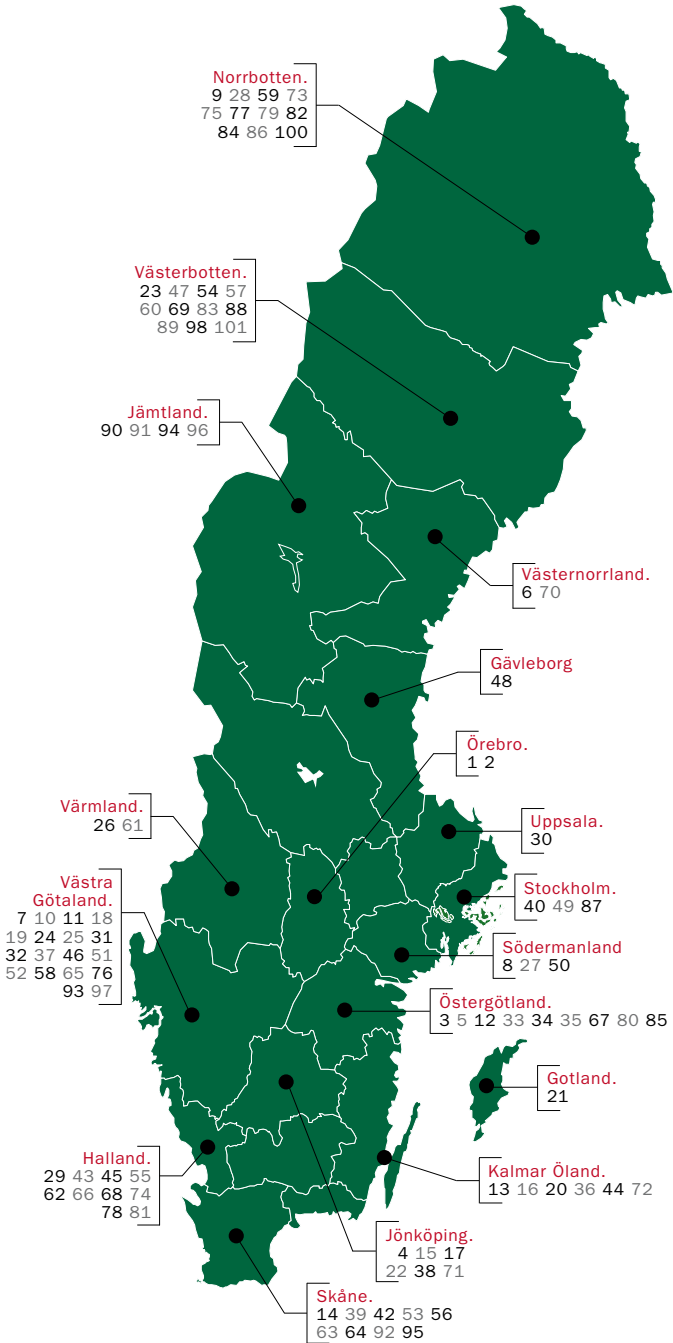
Tipsen kartlagda

101 proteintips innehåller tips från olika sorters gårdar, i olika delar landet och om olika sorters grödor. Inne i boken hittar du tips om proteingrödor samlade på sidorna 14 till 65. Tips om vallodling finns på sidorna 66 till 93.

Vill du direkt leta upp tips från din egen trakt kan du använda kartan här intill. I den har de olika tipsens nummer (ej sidor) lagts in. Vill du istället söka tips från gårdar med en viss produktion eller tips om vissa proteingrödor kan du kolla i sakregistret till vänster.

Intill varje tips i finns också små symboler som visar vad varje tips handlar om. Förklaringar till vad symbolerna betyder finns längst fram i boken, på insidan av pärmen.

TIPS OM VALL ligger samlade i en särskild del av boken. Är du på jakt efter valltips kan du gå direkt till sidan 66.

GÅRDSTIPS OM PROTEINGRÖDOR

Läs kollegornas tips och idéer om odling och användning av proteingrödor.

Många djurproducenter ser sig om efter möjligheter att öka produktionen och användningen av egna eller närödlade proteingrödor. Sett ur ett nationellt perspektiv finns det stora möjligheter att öka odlingen utan risk för växtföljdssjukdomar eller att den ökade odlingen inkräktar på vallodlingen.

Det pågår också en utveckling av nya sorter som gjort att bland annat åkerböna kan odlas av fler på fler platser i landet. I arbetet med leta efter gårdstips till den här boken har det visat sig att intresset är stort både för att odla proteingrödor och för att använda dem i utfodringen. Det finns med andra

ord redan ganska mycket praktisk erfarenhet av hur man lyckas med närproducerat protein.

För att få fram mer närproducerat protein är det viktigt med en ökad samverkan mellan gårdar med och utan djur. Det finns gott om exempel på mellangårdshandel, men många efterlyser bättre möjligheter att handla med lokalt protein via foderindustri.

På följande sidor finns gårdarnas tips om hur man kan få fram och använda mer proteingrödor antingen i renbestånd eller i samodling med spannmål. Tipsen handlar om grödorna åkerböna, ärter, raps, rybs, lupiner, solrosor och soja.

1

Spannmål och åkerböna i torksilo

TIPSARE

Namn: Carl-Axel och Kerstin Larsson
Gårdsnamn: Föckelkärr
Ort: Tre mil söder om Örebro
Produktioner: 80 uppbundna mjölkkor, 300 hektar växtodling.
Telefon: 070-582 63 43
E-post: kca.lantbruk@telia.com

Torka och blanda spannmål och åkerböna i en torksilo, krossa dem till en gemensam krossblandning och utfodra i traditionell rälshängd datafodervagn.

Utan några som helst extra investeringar har Carl-Axel och Kerstin Larsson i Föckelkärr kunnat ersätta mellan två och tre kilo inköpt koncentrat per ko och dag med egenproducerade åkerbönor och korna fortsätter att mjölka 11 000 kilo ECM per år.

Den 400 m³ stora torksilon fylls till 70 procent med spannmål i samband med spannmålssköörden. Denna rörs och torkas med kallluft ned till en vattenhalt på mellan 15 och 16 procent. Någon månad senare, när åkerbönorna tröskas fylls resten av utrymmet upp

och omrörning och luftning återupptas igen.

Silon köptes ursprungligen enbart för att lagra spannmål i, men har visat sig fungera utmärkt även för en blandning med åkerböna. Det gäller bara att låta blandarskruvarna gå tillräckligt länge så att spannmålen och åkerbönorna blir homogent fördelade.

Blandningen krossas i en äldre tvåvalskvarn och då är det en fördel att inte vattenhalten är för låg eftersom bönorna då skulle slita för hårt på valsarna i krossen.

2

Mal raps och åkerböna ihop

TIPSARE

Namn: Magnus Eriksson och Anna Olzén
Ort: Glanshammar, öster om Örebro
Produktioner: Ekologisk mjölk med 110 kor, växtodling på 290 hektar.
Telefon: 070-339 81 77
E-post: lore.412@hotmail.com

Blanda in hel raps i fodret genom att mala det ihop med åkerböna eller vete.

På det sättet går rapsen att hantera utan att den kladrar ihop.

Magnus Eriksson och Anna Olzén satsar på att använda raps i sitt hemmaproducerade kraftfoder. Eftersom de dels är ute efter energin i rapsen och dels vill kunna lagra fodret längre är hel raps att föredra framför rapskaka för deras del.

Raps har sedan cirka fem år tillbaka malts ihop med vete eller åkerböna i en hammarkvarn. Genom ett tillskottsarrande kommer rapsodlingen att kunna öka vilket ska leda till minskade inköp av sojabaserat koncentrat.

För närvarande köps koncentrat för cirka 700 000 kronor om året. Det mesta av detta ska ersättas av de egna kraftfoderåvarorna åkerböna, raps och spannmål. När rapsen mals görs det i blandning av 33 procent raps och 67 procent åkerböna eller vete.

Tack vare att rapsen mals ihop med en annan gröda går den att hantera även efter kvarnen.

3

Ensilera åkerböna /vårvete sent

TIPSARE

Namn: Håkan och Karin Skärby
Gårdsnamn: Framnäs
Ort: Kisa, Östergötland
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion med 80 årskor och växtodling på 190 hektar.
Telefon: 070-229 01 24
E-post: hskarby@gmail.com

Skörda helsädesensilage med åkerböna/vårvete så sent som möjligt och använd teknik som krossar bönorna ordentligt. Fodret blir mer tillgängligt för korna och struktureffekten bättre.

Ett helsädesensilage bestående av åkerböna och vårvete är en viktig del av utfodringen på Framnäs. Grödan skördas sent och med en inhyrd självgående majshack med corncracker. Tidigare skördades grödan med gårdens egen hackvagn, men den hade för låg kapacitet för att hinna mata korvpackaren. Efter att man började använda hack med corncracker tycks det som om fodret har blivit smakligare för korna och att de konsumerar mer av det.

Skördetidpunkten väljs så att åkerbönorna ska vara så mogna som möjligt utan att själva plantan har tappat för många blad. Genom skörd i sent mognadsstadium får helsädesensilage

också en viktig struktureffekt i foderstaten vilket gör att man kan minska inblandningen av halm något. Strukturen i helsädesensilaget kompletterar också gårdens baljväxtrika vallfoder på ett bra sätt.

4

Lupiner bättre än ärter i ensilage

TIPSARE

Namn: Andreas Hellqvist
Gårdsnamn: Stora Hallebo
Ort: Habo nordväst om Jönköping
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion med 220 kor och 330 hektar odlad mark.
Telefon: 070-735 11 84
E-post: andreas@storahallebo.com
Hemsida: www.storahallebo.com

Använd lupiner i helsädesensilaget istället för ärter. Odlar hellre ärter i en blandning med korn eller havre till tröskning.

På Stora Hallebo har man odlat helsäd med baljväxter i många år. Åkerbönor på tyngre jordar och ärter eller lupiner på arealer med lättare jordarter. De senaste åren har Andreas Hellqvist kommit fram till att lupinerna som samodlas med vårvete

och vårrågvede, fungerar bättre än vad ärter gör som helsädesgröda. Lupiner har inte bara högre proteininnehåll än ärter (30 till 41 procent jämfört med 20 till 24 procent). Lupiner i helsäd har också gett högre skördar. Ärter samodlar Andreas Hellqvist istället med havre eller korn och den grödan får mogna färdigt och tröskas.

5

Styr eget protein med precision

TIPSARE

Namn: Mats Johansson
Gårdsnamn: Bleckenstad
Ort: Sex kilometer söder om Mjölby
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion med 360 kor, avkastning på 9 500 kilo ECM/ko/år.
Telefon: 070-634 10 75
E-post: mats.johansson@bleckenstad.se

En skivkvärn, en foderblandare och utfodringsstationer i lösdriften gör att det går att utnyttja hemmaodlade åkerbönor, ärter och spannmål bättre i mjölkproduktionen. Det blir också enklare att hushålla med dessa fodermedel. Med skivkvär-

nen maler Mats Johansson både proteingrödor som åkerbönor och ärter och spannmål. Strukturen på det malda fodret kan varieras beroende på om det ska skruvas ut i robotar och utfodringsstationer eller blandas i fullfodermixen.

Via registreringar av mjölmängd och foderåtgång i robotarnas och foderstationernas managementsystem kan Mats följa hur mycket mjölk varje individuell ko ger i förhållande till hur mycket kraftfoder hon äter. Kor som förbrukar mycket kraftfoder i förhållande till mjölmängden blir undersökta och/eller får minskad tilldelning av kraftfoder.

Vid foderstyrningen tar han också hänsyn till urea i mjölken och kornas hull. På det här sättet minimerar Mats Johansson förbrukningen av kraftfoder och minimerar därmed behovet av inköpta fodermedel.

6

Stora skördar med baljväxtrik helsäd

TIPSARE

Namn: Nils Henrik Eriksson
Gårdsnamn: Rogsta gård
Ort: Ljustorp i Västernorrland
Produktioner: 75 kor som mjölkar

9 700 kilo ECM och 140 hektar odlad mark.

Telefon: 070-645 99 42

E-post: nils_h_e@hotmail.com

Ta stora skördar per hektar med helsädesensilage bestående av åkerbönor och vårvete.

Nils-Henrik Eriksson använder denna blandning som insåningsgröda till vall och har tagit skördar på runt fem ton ts per hektar och drygt 180 gram råprotein per kilo ts.

Även om utsädet är dyrt (fem till sex kronor per kilo) får han en billig gröda jämfört med vall. Han sprutar med glyfosat mot kvickrot före plöjningen, men använder i övrigt inget växtskydd mot ogräs eller svamp. Han lägger heller inget kväve, förutom stallgödsel, då åkerbönor fixerar kväve ur luften.

Nils Henrik Erikssons mest framgångsrika skördekedja än så länge är en självgående slåtermaskin med haspel, en hackvagn och ensilering i plansilo. För att reducera spillet av bönor funderar han på om grödorna borde direktskördas. Baljväxtrik helsädesensilage passar bra ihop med gårdens späda vallensilage eftersom det ger foderblandningen mer fibrer och struktur.

7

Mindre bundet kapital med åkerböna

TIPSARE

Namn: Andreas Lidén
Gårdsnamn: St. Skattegården
Ort: Vara, Västergötland
Produktioner: Köper in 290 kilos kötraskalvar som föds upp till slakt. Säljer 400 till 450 slaktdjur/år och odlar 300 hektar.
Telefon: 070-523 80 80
E-post: andreas.liden@tele2.se

Genom att odla åkerböna kan Andreas Lidén minska användningen av Agrodrank. De flesta år är proteinet i den hemma-producerade åkerbönan billigare än det han köper in via Agrodranken.

Ett annat skäl till att odla åkerböna är att det är en gröda som binder avsevärt mindre kapital än en höstveteodling, som hade varit ett naturligt alternativ.

En höstveteodling kostar ca 5 000 kronor per hektar att etablera och sköta fram till skörd. En stor del av dessa kostnader läggs dessutom ned på hösten. Åkerbönan kostar ca 2 000 kronor per hektar att etablera och börjar inte dra kostnader förrän

på våren. Ofta behöver han heller inte plöja efter en åkerbönsodling. Det räcker med kultivering före sådd vilket gynnar den efterföljande vete-grödan.

Till detta kommer förfruktseffekten (mindre förekomst av svampsjukdomar och mer restkväve) av åkerbönan vilket ger en merskörd och lägre behov av gödsling.

8

Var flexibel i samverkan med grannar

TIPSARE

Namn: Gustav Hultgren
Gårdsnamn: Hulla gård
Ort: Österåker, norr om Vingåker i Sörmland
Produktioner: Cirka 7 000 slaktsgrisar om året, odlar 300 hektar åker.
Telefon: 0708-60 03 24
E-post: hulla.gard@swipnet.se

Var inte låst vid hur du samverkar om proteinodling med dina grannar.

Gustav Hultgren har olika modeller för hur han skaffar åkerbönor lokalt till sina slaktsgrisar. Vissa grannar har maskinkedjor för hela odlingen och där

köper han in den färdig-tröskade grödan. I andra fall har odlaren bara egna maskiner för en normal spannmålsodling och där odlar Gustav Hultgren själv åkerböna på grannens mark via ett slags korttids-arrende.

Men även till de som väljer att odla och sälja en tröskad produkt, tillhandahåller han tjänsten att rensa utsäde, en service som underlättar samarbetet. Detta är lagligt så länge han rensar fram utsädet ur de partier som odlats på den gård där utsädet ska användas.

9

Odla arter i Norrbotten

TIPSARE

Namn: Håkan Hultman
Gårdsnamn: Alterdalen's morötter
Ort: Altersbruk två mil norr om Piteå
Produktioner: Växt- och grönsaksodling på 150 hektar åker och en mindre dikobesättning.
Telefon: 070-312 18 25
E-post: hakan@alterdalen.se
Hemsida: www.alterdalen.se

Odla foderarter i Norrbotten, stränglägg dem för

att snabba på mognaden, tröska den varsamt och lagra den blöt i ensilagekorvar. På det här sättet tror Håkan Hultman att det ska gå att ta skördar på mellan fem och sex ton arter per hektar.

Idén har han kläckt ihop med Norrfjärdens LRF avdelning och Wibergs Lantbruk. Årterna kan ersätta det importerade proteinet i foderstater till mjölkkor i Norrbotten. Utmaningen är att hinna odla fram en mogen ärtgröda under den korta norrbottniska växtsäsongen.

Håkan Hultman har provat ärtodling under två år. Första året, 2011, regnade i stort sett alla grödor bort i Norrbotten, även ärtodlingen.

Andra året, 2012, var också ett besvärligt odlingsår med mycket regn och en kall sommar. Ändå gick årterna fram till mogen skörd och gav cirka fyra ton per hektar.

När årterna skördas ersätts skärbordet på tröska med en pickup. Årterna tröskas ur och tas hem till gården där de krossas i samband med att de lagras in i platskorven. Genom lagring i korv undviks alla torkkostnader.

Alla arter från Alterdalen säljs till mjölkgårdar i närområdet.

10

Låt såbädden vänta på åkerbönorna

TIPSARE

Namn: Roland Höckert
Gårdsnamn: Godegården
Ort: Järpås i Västergötland
Produktioner: Odlar 260 hektar ekologiskt, har 70 tackor för lammproduktion.
Telefon: 076-779 15 15
E-post: roland@godegarden.se

Gör klar såbädden till åkerbönorna och låt den sedan ligga en vecka innan sådden om ogrästrycket är högt. På det viset fungerar sådden som en extra ogräsharvning. Dessutom hinner såbädden dra upp fukt underifrån.

Om denna metod är möjligt beror naturligtvis på vädret det aktuella året. Normalt försöker Roland Höckert att så åkerbönorna i mars. Han har tidigare sått den på mellan sju och åtta centimeters djup, men kommer att så den något grundare nästa år, kanske på fem till sex centimeter.

Han tror att om man sår så tidigt som i mars så är risken att bönan hamnar i torr jord begränsad och då kan en grundare sådd leda till snabbare uppkomst,

längre växtsäsong och högre skörd.

11

Angrip ogräsen med gammalt fönster

TIPSARE

Namn: Svante Kaijser
Gårdsnamn: Halltorp
Ort: Gårdhem, Västergötland
Produktioner: Ekologisk och konventionell växtodling på 620 hektar, gårdsmejeri och gårdsbutik.
Telefon: 070-364 50 90
E-post: svante.kaijser@halltorpsmejeri.se
Hemsida: www.halltorpsmejeri.se

Lägg ut ett gammalt fönster (med karm) eller annan drivbänk i det nysådda åkerbönösfältet och följ ogräsens uppkomst. När de första ogräsen tittar upp i drivbänken är det dags att blindharva, för då är de på gång också på resten av fältet.

På det här sättet är det lättare att träffa rätt i tajningen av ogräsbekämpningen. Svante Kaijser brukar försöka hinna upprepa den här proceduren två gånger före åkerbönornas uppkomst. Han använder en 12 meters Einböck ogräsharv

vid blindharvningen. Efter uppkomst har han som mål att radrensa två gånger och kommer i framtiden att så åkerbönorna med 50 centimeters radavstånd.

12

Profilera grisköttet med lokalt foder

TIPSARE

Namn: Hans och Jeanette Blackert
Gårdsnamn: Blackert lantbruk
Ort: Skänninge, Östergötland
Produktioner: Integrerad konventionell grisproduktion med 456 sugor och 3 000 slaktsvinsplatser.
Telefon: 070-521 60 88
E-post: hans.blackert@telia.com

Med en stor andel hemmaproducerat proteinfooder till grisarna går det att påstå att de är mer klimatsmarta än de som är uppfödda på en större andel soja.

På Blackert lantbruk har man börjat sälja sitt griskött via en lokal köttbutik. Ett av de starkaste argumenten i marknadsföringen av köttet är att grisarna är klimatsmart producerade. Som stöd för det argumentet har man bland annat en stor andel lokalt producerade åkerbönor i fodret. Driv-

kraften att börja utfodra med åkerbönor från början var att foderstaten blev billigare och att växtföljden på gården blev bättre. Att man nu kan använda den omlagda foderstrategin i marknadsföringen är ett extra plusvärde. Ytterligare stöd för den klimatsmarta profileringen har man i att vara självförsörjande med vindkraftsel och att man återvinner värme i stallarna.

13

Grannsamarbete om ekologisk raps

TIPSARE

Namn: Jonas Lundqvist
Gårdsnamn: Voxtorpsgården
Ort: Vassmolösa söder om Kalmar
Produktioner: Integrerad ekologisk grisproduktion, 20 utgående sugor och 360 slaktgrisar per år. 160 hektar odlad mark varav 80 hektar ekologiskt.
Telefon: 073-761 09 81
E-post: jonas.lundqvist@voxtorpsgarden.se
Hemsida: www.voxtorpsgarden.se

Samverka med grannen som har rapspress. Leverera din rapsskörd och få tillbaka rapskaka till grisarna.

På Voxtorpsgården

består mellan tre och fem procent av fodret till de ekologiska utegrisarna av rapskaka från egenproducerad raps. Rapsen från den tio hektar stora odlingen levereras till grannen Nöbble Gård som pressar, håller olja på flaskor och säljer rapsolja i dagligvarubutiker i Kalmarområdet.

I retur köper Jonas Lundqvist fyra ton rapskaka om året som han ger till sina grisar. Arbetsfördelningen är sådan att Jonas Lundqvist tröskar och torkar sin raps själv och säljer den lagertorr till Nöbble gård. Köparen bekostar transporten och priset sätts efter Kalmar Lantmäns officiella noteringar.

Priset på rapskakan sätts genom överenskommelse mellan gårdarna.

14

Solros som proteinfoder till kyckling

TIPSARE

Namn: Magnus Bengtsson
Gårdsnamn: Kårslättis gård
Ort: Kvidinge nordost om Helsingborg
Produktioner: 42 000 ekologisk slaktkyckling per år under varumärket Bosarpskyckling. 140 hektar odlad mark.
Telefon: 070-729 95 28
E-post: korslatti@telia.com

Odla solrosor och använd som proteinkälla till kyckling. Solrosfrön är proteinrika och har en aminosyraprofil som är bra för kycklingarna.

Än så länge har Magnus Bengtsson gett de ekologiska slaktkycklingarna hela solrosfrön. Solrosor är lätta att odla, men svåra att tröska. Själv tröskar han med ett majsbord på trösken och tror på skördar upp mot två ton per hektar. Han torkar ned fröna till nio procents vattenhalt.

Magnus Bengtsson har än så länge odlat solrosor på 10 hektar och låtit solroskärnorna utgöra tre procent av fullfodret till kycklingarna. Men målet är att öka odlingen till 25 hektar och öka andelen solrosfrön till tio procent av fodret. Koncentratet som köps in till gården är specialtillverkat och anpassas hela tiden efter tillgången på egna foderråvaror.

15

Utveckla gårds-handeln med foder

TIPSARE

Namn: Nichlas Johansson

Gårdsnamn: Bränninge gård
Ort: Habo nordväst för Jönköping
Produktioner: 460 hektar odlad mark med åkerbönor, höstvet, höstraps, maltkorn och havre.
Telefon: 073-707 29 94
E-post: branningegard@swipnet.se

Lönsamheten i åkerbönsoodlingen är redan bra, men den skulle kunna bli ännu bättre om växtodlare i större utsträckning kunde sälja sina bönor direkt till mjölkgårdar.

Nichlas Johansson odlar 150 till 200 ton åkerbönor som han kan sälja antingen till Lantmännen i Norrköping eller till Forsbäcks i Skänninge. Bönona återvänder sedan till småländska högländet som en komponent i koncentrat och färdigfoder till områdets mjölkbesättningar och har därmed åkt över 25 mil.

I stället för att frakta åkerbönona kors och tvärs genom landet skulle han gärna ha levererat dem direkt till en mjölkgård. Då skulle Nichlas Johansson ha sluppit tork- och transportkostnader. Samtidigt kunde mjölkgården ha sparat mellan 30 och 40 öre per kilo åkerböna genom att köpa dem direkt från trösken.

En enkel och billig metod som inte kräver någon energi är att krossensilera bönona och lagra dem i plastade korvar. Om

likviditeten på mjölkgården hindrar dem från att köpa årsbehovet av åkerböna på ett bräde, kan det vara värt att försöka lösa detta i samarbete med banken.

16

Bäst lönsamhet med rapsprotein

TIPSARE

Namn: Björn Cedergren
Gårdsnamn: Christinelunds gård
Ort: Vassmolösa söder om Kalmar
Produktioner: 490 kor som mjölkar 5 miljoner kilo mjölk per år, och 560 hektar odlad mark.
Telefon: 070-521 60 88
E-post: christinelundsgard@hotmail.com
Hemsida: www.christinelund.se

Odla raps med hög avkastning per hektar och du har en lönsam proteinkälla till mjölkkor. Det finns ingen hemmaproducerad proteingröda som kan ge ett mer prisvärt proteinfoder än höstraps, menar Björn Cedergren.

Han odlar 60 hektar raps och tar skördar runt fem ton per hektar. De 300 tonnen skördad raps säljer han för fyra kronor per kilo till Kalmar Lantmän, för

att sedan köpa tillbaka 60 procent av samma skörd som en av ingredienserna i en proteinmix specialkomponerad för Christinelunds gård. Proteinmixen innehåller också soja. Utöver koncentratet får korna protein ifrån Agrodrank från Lantmännens etanol-fabrik.

Björn Cedergren maximerar rapsskördarna genom att så i tid, gärna på natten för att utnyttja daggen. Rapsen sås runt den 20 augusti och får en bra start genom tillförsel av stallgödsel och gärna 15 millimeters bevattning före sådd. Om man tillför mera kväve under växtsäsongen beror på statusen i rapsbeståndet och på den erfarenhet man har om skördepotentialen på det aktuella skiftet.

17

Köp bönorna direkt från tröskan

TIPSARE

Namn: Andreas Hellqvist
Gårdsnamn: Stora Hallebo
Ort: Habo nordväst om Jönköping
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion med 220 kor och 330 hektar odlad mark.
Telefon: 070-735 11 84
E-post: andreas@storahallebo.com
Hemsida: www.storahallebo.com

Köp åkerbönor direkt från odlaren och köp hela volymen nytröskad. Det är mest effektivt och billigast för säljaren, som blir kvitt skörden utan torknings- och lagringskostnader och får betalt med en gång.

Andreas Hellqvist köper 150 ton åkerbönor per år och ser till att vara tidigt ute med att boka nästa års behov. Genom att handla direkt med en odlare slipper han mellanhänderna och det blir färre transporter.

När säljaren har tröskat bönorna körs de med lastbil de knappt tio milen ned till Stora Hallebo. På gården krossensileras bönorna och lagras i korvar.

Enligt Andreas Hellqvist kan maskinringen bidra med förmedling av kontakter mellan köpare och säljare. De kan hjälpa till med att upprätta skriftliga avtal och transporter. Många maskinstationer kan också bidra med krossning av åkerbönorna, som tröskas efter spannmålen och därmed inte konkurrerar med spannmålskrossandet.

Priset på åkerbönor direkt från tröskan avtalas med utgångspunkt i Svenska Foders och Lantmännens priser på ekologiska åkerbönor.

18

Öka torkkapaciteten av åkerböna

TIPSARE

Namn: Svante Kaijser
Gårdsnamn: Halltorp
Ort: Gärdhem, Västergötland
Produktioner: Ekologisk och konventionell växtodling på 620 hektar, gårdsmejeri och gårdsbutik.
Telefon: 070-364 50 90
E-post: svante.kaijser@halltorpsmejeri.se
Hemsida: www.halltorpsmejeri.se

Bygg en enkel körbar kallluftstork där det går att tippa och lufta nyskördade åkerbönor. Låt bönorna ligga i denna tork och luftas tills det blir ledig kapacitet i varmluftstorken.

På Halltorp odlas varje år cirka 80 hektar åkerböna. En av svårigheterna med åkerböna är den ofta sena skörden. Den dag tröskvädret väl kommer är det viktigt att inte skördekapaciteten begränsas av att torken inte hinner med.

När bönorna kommer från fältet tippas de därför på ett perforerat golv med en kall luftström underifrån. Förutom en snabb hantering i samband med skörd är det också en fördel att slippa köra

alltför fuktiga åkerbönor i elevatorerna upp till varmluftstorken. Att dessutom underluftningstiden sänka vattenhalten några procent utan tillsatsvärme sparar energi.

Investeringen är måttlig och under den tid på året som torken inte används kan utrymmet användas för andra ändamål.

19

Åkerböna och lupin sprider risker

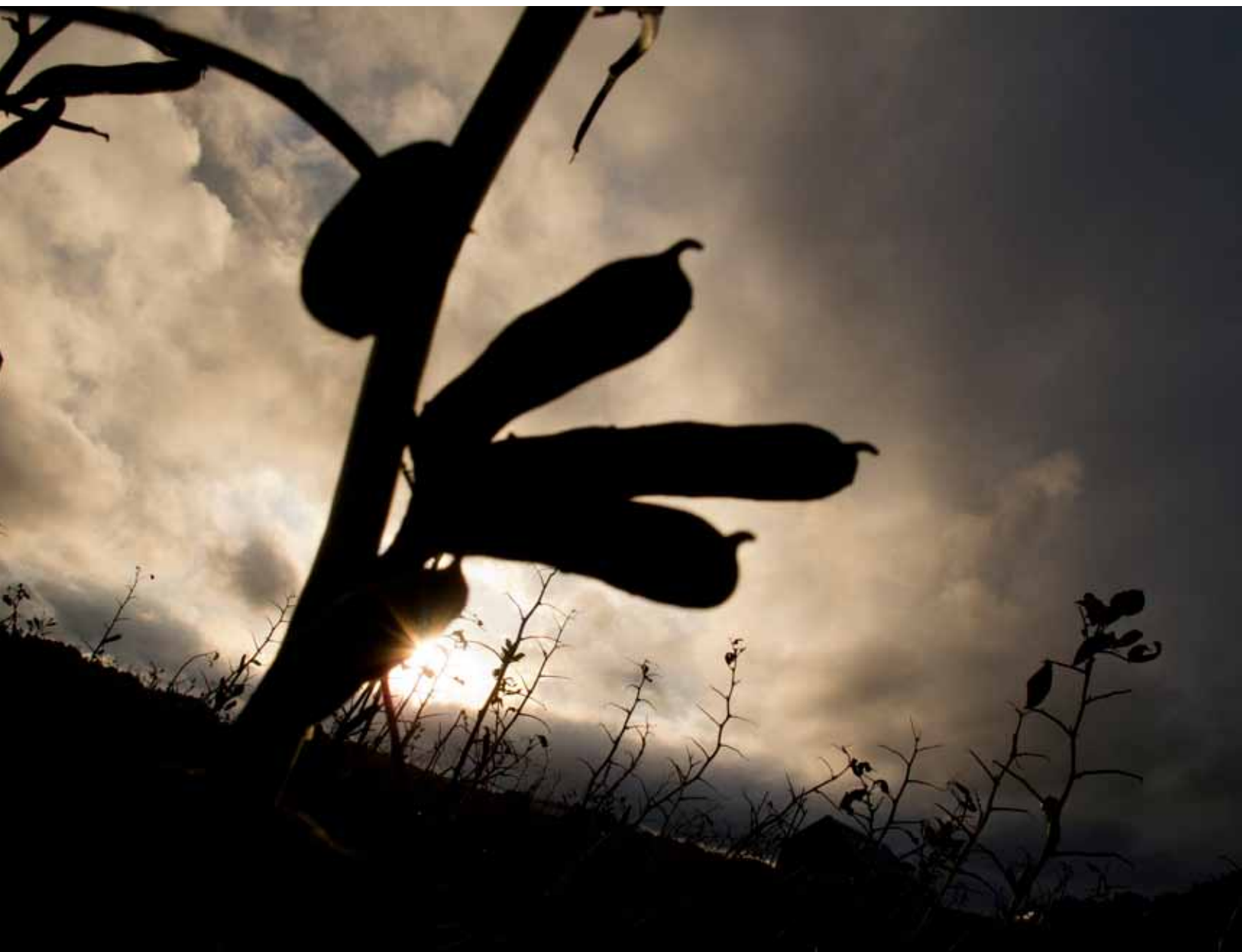
TIPSARE

Namn: Bibbi och Håkan Johansson
Gårdsnamn: Bergs gård
Ort: Bergs gård sydost om Trollhättan
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion med 85 kor och 215 hektar växtodling.
Telefon: 070-939 12 79
E-post: bibbibergsgard@gmail.com
Hemsida: www.bergsgard.se

Att odla lupin och åkerböna till tröskning och ensilering sprider riskerna.

På Bergs gård garderar man sig mot variationer i årsmån genom att odla åkerböna både i renbestånd för tröskning och ihop med värvete för ensilering. Nästa steg blir att

även odla lupin. Rådgivare hjälper Bibbi och Håkan Johansson att välja sorter som passar gårdens jordar. Även lupinerna kommer att odlas både till tröskning och ensilering.

Målet är att öka andelen eget foder, men inte att bli helt självförsörjande. Att ha en liten del inköpt koncentrat lönar sig då man satsar på hög och jämn mjölkavkastning. Korna blir mer driftssäkra med lite extra koncentrat.

20

Industrin måste uppvärdera åkerbönan

TIPSARE

Namn: Jonas Lundqvist
Gårdsnamn: Voxtorpsgården
Ort: Vassmolösa söder om Kalmar
Produktioner: Integrerad ekologisk grisproduktion, 20 utegående sugor och 360 slaktgrisar per år. 160 hektar odlad mark varav 80 hektar ekologiskt.
Telefon: 073-761 09 81
E-post: jonas.lundqvist@voxtorpsgarden.se
Hemsida: www.voxtorpsgarden.se

Foderindustrin måste sätta ett högre värde på åkerbönan så att den konkurrerar bättre med vete.

Jonas Lundqvist odlade konventionell åkerböna första gången 2012 och tog då en skörd på 5,2 ton per hektar. För den fick han 2,10 kronor per kilo. Men om det ska bli attraktivt för honom att sälja åkerböna till foderindustrin måste priset upp i förhållande till vete.

21

Samodla majs och åkerböna

TIPSARE

Namn: Dan Dotes
Gårdsnamn: Gannor Gård Lau
Ort: Ljugarn, Gotland
Produktioner: Ekologisk produktion med 180 mjölkkor och 250 hektar växtodling.
Telefon: 070-834 62 14
E-post: dan@gannor.se

Genom att samodla majs och åkerböna får Dan Dotes ett ensilage som är både rikt på stärkelse och protein. Han sparar en till två kronor per ko och dag genom att dra ner på toppfodret.

Majs och åkerböna sås samtidigt. Åkerbönona läggs i gödningslådan (cirka 35 kilo per hektar). Majsen sås ganska glest

(cirka 78 000 frön per hektar). Då blir den inte så hög och ger förhållandevis mer kolv. Ogräset regleras genom ogräsharvning innan uppkomst och när grödan är några centimeter hög. Grödan radhackas oftast vid 5 till 10 och 20 till 30 centimeters höjd. Då har ogräset ingen chans att konkurrera med grödan.

När kolvarna är mogna skördas grönfodret, hackas och läggs i en tornsilo. Korna gillar fodret och mjölkar bra. Foderanalys visar att ensilage på majs/åkerböna innehåller ungefär 50 procent mer protein än rent majsensilage. Nästa år ska Dan Dotes odla all majs ihop med åkerböna på en sammanlagd areal av drygt 40 hektar.

22

Hacka och ensilera lupiner

TIPSARE

Namn: Fredrik Davidsson
Gårdsnamn: Varvestorps Lantbruk
Ort: Tranås, Småland
Produktioner: Mjölkproduktion med 130 kor och 130 hektar växtodling.
Telefon: 070-374 91 75
E-post: linda.davidsson2@gmail.com

Odla lupin för ensilering. Fredrik Davidsson vill minska mängden inköpt koncentrat genom att odla lupin, hacka till grönmassa och ensilera.

Att ensilera istället för att tröska passar bättre när man bor där klimatet inte är så gynnsamt. Det borde även göra att fler kan odla lupin eftersom alla mjölkgårdar har tillgång till bra vallmaskiner, men inte lika ofta goda tröskmøjligheter. Samtidigt skulle det försköna landsbygden om det blev vanligare med lupinfält i full blom.

23

Blanda vallfoder och grönfoder i norr

TIPSARE

Namn: LRFs kommunikationsgruppen i Nordmaling/Helena Larsson
Ort: Nordmaling sydväst om Umeå
Produktioner: I området produceras nötkött, lamm och mjölk.
Telefon: 073-057 74 99
E-post: helena@helegard.se

Genom att så grönfodergrödorna, till exempel havre och ärt, tidigare än normalt i Norrland kan grönfodret skördas samtidigt som andra vallskörden.

Det gör också att vi kan blanda vallfoder och grönfoder genom att lägga lager i en plansilo. På så vis blir det ett riktigt bra grovfoder med jämn kvalitet. Får man sedan hjälp från rådgivare med att ta fram foderstater där en del av koncentraten ersätts med grönfoder av olika slag kan behovet av inköpt foder minska.

24

Lupin som avbrottsgröda till majs

TIPSARE

Namn: Andreas Lidén
Gårdsnamn: St. Skattegården
Ort: Vara, Västergötland
Produktioner: Köper in 290 kilos kötraskalvar som föds upp till slakt. Säljer 400 till 450 slaktdjur/år och odlar 300 hektar.
Telefon: 070-523 80 80
E-post: andreas.liden@tele2.se

Andreas Lidén odlar majs på torra sandjordar. Det är samma typ av jord som lupiner trivs på. Genom att odla lupiner som avbrottsgröda till majsen kan han skörda ett proteinfoder med högre proteinkvalitet och högre koncentration av protein än åkerböna. Genom att odla lupiner kan han ersätta

en viss del av Expron till de minsta djuren i uppfödningen utan att tillväxten blir sämre.

Lupiner passar bra ihop med majs eftersom majsen vårsås vilket är en förutsättning med tanke på att lupinerna mognar sent. Lupinerna ger också ett tillskott av kväve vilket förbättrar majsalkylen.

I nuläget ger han de minsta djuren i uppfödningen Expro, alternativt åkerböna. Expro är dyrt och åkerbönans proteinkvalite är sämre än lupinens. Med lupiner får han fram ett billigare foder och ett foder som till fullo utnyttjar djurens potential att växa.

Lupinodling är inget som han har testat ännu, men det kommer han att göra under nästa växtodlingssäsong då han ska så 12 hektar lupiner.

25

Låt raps dra insekter till åkerbönorna

TIPSARE

Namn: Svante Kaijser
Gårdsnamn: Halltorp
Ort: Gårdhem, Västergötland
Produktioner: Ekologisk och konventionell växtodling på 620 hektar, gårdsmejeri och gårdsbutik.

Telefon: 070-364 50 90
E-post: svante.kaijser@halltorpsmejeri.se
Hemsida: www.halltorpsmejeri.se

Försök att lokalisera höstraps intill åkerbönor på gården. Den tidigt blommande höstrapsen drar till sig mycket pollinerande insekter som åkerbönans senare kan ha nytta av.

För Svante Kaijser är pollinerande insekter något av ett specialintresse och han placerar därför ut halmbalar där insekterna kan hålla till och sätter upp insekshotell i form av avkapade bamburör i fältkanterna. Genom att spara tidigt blommande träd som sälgt intill fälten gynnar han binas utveckling ytterligare.

Ju fler pollinerande insekter som rör sig i fältet, desto fler bönskidor kommer varje planta att sätta. I slutändan leder det till en högre skörd av åkerböna.

26

Så åkerbönans så tidigt som möjligt

TIPSARE

Namn: Bengt Lärka
Gårdsnamn: Finnängen
Ort: Väse, Värmland

Produktioner: Ekologisk växtodling, spannmål och åkerböna för avsalu.
Telefon: 070-626 08 94
E-post: bengtlarka@telia.com

Med en lite grundare sådd av åkerbönans kommer den upp snabbare. Det ger en längre växtsäsong och mindre risk att grödan hämmas av skorpbildning.

Bengt Lärka sår sina åkerbönor på tre till fyra centimeters djup istället för det allmänt rekommenderade sex till åtta centimeter. Han vårplöjer och är noga med att skapa en fin och fuktig såbädd. Tajmingen för plöjningen är a och o. Jorden måste reda sig, men för övrigt är det så tidig sådd som möjligt som gäller.

Åkerbönans är den gröda som prioriteras i vårbruket. Ju längre norrut man kommer desto viktigare är det att så tidigt så att åkerbönans får tillräckligt med tid att växa och mogna före skörd. Under sina 20 år som åkerbönsodlare i Värmland har Bengt Lärka odlat i snitt 20 hektar åkerböna per år och tagit skördar på cirka tre ton per hektar. Han brukar så i slutet av april och tröska under andra halvan av september. De senaste åren har åkerbönans varit hans mest lönsamma gröda.

27

Bryt dig ur gamla vanor

TIPSARE

Namn: Gustav Hultgren
Gårdsnamn: Hulla gård
Ort: Österåker, norr om Vingåker i Sörmland
Produktioner: Cirka 7 000 slaktgrisar om året, odlar 300 hektar åker.
Telefon: 070-860 03 24
E-post: hulla.gard@swipnet.se

Ifrågasätt dina egna vanor som grisproducent och fundera på vad av det du köper in som du skulle kunna producera själv.

Gustav Hultgren tror att det är lätt att göra det som är enkelt och som har fungerat förut, vilket ofta innebär att köpa importerat foder till grisarna. Men han tycker det är viktigt att våga prova nytt. Hans egen ledstjärna är att alltid utgå från att han med sin slaktgrisuppfödning är en företagare som tillverkar foder och tar hand om gödsel. Ju mer han tillverkar på egen hand desto bättre.

Ofta får man som grisproducent hjälp med foderstaterna av rådgivare från foderindustrin. I de

diskussionerna är det extra viktigt att ha grundidéer klar för sig, att så mycket som möjligt av det egna fodret ska tillverkas på gården. Själv är han helt fri från soja i foderstaten. Han använder istället stora mängder egenodlad och lokalt inköpt åkerböna, rapsmjöl och flytande drank.

Drivkraften för Gustav Hultgren har i första hand varit att få fram ett billigt foder, men även miljöaspekten har spelat in.

28

Odla rybs i norr

TIPSARE

Namn: Håkan Hultman
Gårdsnamn: Alterdalens morötter
Ort: Altersbruk två mil norr om Piteå
Produktioner: Växt- och grönsaksodling på 150 hektar åker och en mindre dikobesättning.
Telefon: 070-312 18 25
E-post: hakan@alterdalen.se
Hemsida: www.alterdalen.se

Täck en del av det lokala proteinfoderbehovet i Norrbotten genom att odla rybs. Odlingen är lika säker som sexradskorn och ger ofta ett betydligt högre

täckningsbidrag. Håkan Hultman har med gott resultat odlat rybs i flera år. Under 2011 var rybsen betydligt mera lönsam än spannmålsodlingen. Marknaden för rybs i Norrbotten har också blivit tillgänglig genom att Lantmännen börjat efterfråga mer lokal rybs till sin foderfabrik.

Själv odlar Håkan Hultman cirka 20 hektar och hans granne odlar lika mycket. Grannen pressar oljan ur rapsen och använder den för gårdens uppvärmning. Presskakan säljs till foderindustrin.

En ökad rybsodling kan tillföra stora värden för växtföljderna på många norrbottniska gårdar. Man kan förvänta sig en avkastning på 2 ton rybs per hektar. I växtföljden är den en bra förfrukt till korn och rybs passar i de flesta växtföljder i Norrbotten, menar Håkan Hultman.

29

Ta emot åkerböna vid skörd

TIPSARE

Namn: Gun och Martin Ragnarsson
Gårdsnamn: Kärragårde
Ort: Tvååker sydöst om Varberg
Produktioner: Integrerad ekologisk grisproduktion. 3 500 smågrisar

per år, varav 900 föds upp till slakt och säljs under eget varumärke. Växtodling på 120 hektar.
Telefon: 070-376 71 81

E-post: gun@ragnarssons.com
Hemsida: www.ragnarssons.com

Om fler foderfirmor började handla med åkerböner tidigare i säsongen så skulle det i sig göra att odling och användning ökar.

Martin och Gun Ragnarsson har odlat åkerböna i många år och tycker att det är en lättodlad gröda med bra avkastning. Martin Ragnarsson menar att om Lantmännen och andra foderfirmor började ta emot åkerböna i samband med skörd och inte först senare på hösten, så skulle det stimulera odlingen. Nu måste den åkerböna som ska säljas via foderfirmor i Halland först torkas ned och lagras in på gården, för att sen tas ut och säljas vidare.

För den som inte har en egen tork innebär det att avsättningen blir mera osäker och att man kanske därför tvekar. Martin Ragnarsson menar att det är viktigt att handeln kommer i gång eftersom de volymer som kan odlas på djurgårdarna inte alls räcker till det egna behovet.

Ett av skälen till det är att man bara kan odla åkerböna vart sjunde år. Mottag-

ning direkt i samband med skörd skulle underlätta för de kreaturslösa gårdarna att odla och sälja åkerböna.

30

Tänk kreativt om nya grödor

TIPSARE

Namn: Per Nilsson
Gårdsnamn: Esplunda gård
Ort: Väster om Enköping
Produktioner: 8 000 slaktgrisar och 300 ungtjurar/år. 600 hektar växtodling varav 75 ekologiskt.
Telefon: 070-633 54 81
E-post: per@esplunda.com

Bestäm dig för om du gillar tanken på en ny gröda i din växtföljd och i din utfodring. Om svaret är ja, så gäller det att ge den en riktigt chans. Det går inte att prova en säsong och tro att det ska gå bra direkt.

För Per Nilssons egen del handlar det om åkerböna till slaktgris. Ett normalt ska åkerböna kunna ge mellan fyra och sex ton åkerböna per hektar utanför Enköping, där han har sin gård. Med en sådan skörd blir det ett billigt protein till grisarna. Men första och andra året blev skörden betydligt lägre och

tredje året är det fortfarande osäkert hur mycket som kan tröskas när detta tips skrivs.

Att ge upp odlingen är inte aktuellt på kort sikt. Snarare funderar han i banor av om det vore bättre med lagring av åkerbönan i gastät silo vilket skulle öka sannolikheten för en fungerande skörd även blöta höstar. Till slut beror åkerbönan vara eller inte vara på gården på hur den konkurrerar med soja på fodermarknaden och med våraps i växtföljden. Men eftersom Per Nilsson gillar tanken på åkerböna kommer han att vara envis och kreativ för att få den att fungera i företaget.

31

Låt fåren tugga hela åkerböror

TIPSARE

Namn: Roland Höckert
Gårdsnamn: Godegården
Ort: Järpås i Västergötland
Produktioner: Odla 260 hektar ekologiskt, har 70 tackor för lammproduktion.
Telefon: 076-779 15 15
E-post: roland@godegarden.se

Utfodra fåren med hela

åkerböror. Det går utmärkt att utfodra får med hela åkerböror och ärter.

Roland Häckert tycker det är skönt att slippa krossa fodret. Fårens kraftiga kindtänder maler sönder börona och han tycker att det är roligt att lyssna på när börona smäller sönder i munnen på fåren. Dessutom tycker han ha märkt att fåren mår bättre i magen av att få i sig ett foder som de själva har tuggat sönder.

32

Räknetjänst för pris på åkerböna

TIPSARE

Namn: Svante Kaijser
Gårdsnamn: Halltorp
Ort: Gårdhem, Västergötland
Produktioner: Ekologisk och konventionell växtodling på 620 hektar, gårdsmejeri och gårdsbutik.
Telefon: 070-364 50 90
E-post: svante.kaijser@halltorpsmejeri.se
Hemsida: www.halltorpsmejeri.se

Underlätta för gårdar att sätta pris vid mellangårdshandel, särskilt tidigt på säsongen, genom att tillhandahålla en tjänst där det går att ta fram ett pris

på åkerbönan som utgår från priset på soja.

Det saknas officiella prisnoteringar på åkerböna innan Lantmännen går ut med sitt poolpris för pool 1 i början av december. Det gör att de gårdar som vill bedriva mellangårdshandel tidigare på säsongen har behov av att kunna sätta priser på annat sätt.

Ett förslag är att någon lämplig aktör utformar en webbtjänst där åkerbönan räknas om till proteinkvivalenter och ett pris baserat på soja använda för att räkna fram åkerbönan värde. Det skulle underlätta för till exempel en mindre odlare utan egen tork- och lagringskapacitet att sälja till djurhållande grannar direkt efter skörd.

Utan officiella noteringar blir denna handel otrygg vilket kan hämma odlingen av proteingrödor på växtodlingsgårdar.

33

Särhåll åkerböror i foderhandeln

TIPSARE

Namn: Hans och Jeanette Blackert
Gårdsnamn: Blackert lantbruk
Ort: Skänninge, Östergötland
Produktioner: Integrerad konventionell grisproduktion med 456

sugor och 3 000 slaktsvinsplatser
Telefon: 070-521 60 88
E-post: hans.blackert@telia.com

Blanda inte brokblommiga och vitblommiga åkerbönor i foderhandeln. Om grisproducenter ska kunna köpa åkerbönor via den storskaliga foderhandeln måste sorterna hållas isär eftersom det bara är möjligt att använda vitblommiga sorter. Detta har inte gjorts hittills varför grisproducenter som vill köpa in åkerbönor måste köpa direkt från grannar eller mindre foderhandlare som håller isär partierna.

34

Satsa på Agrodrank och spannmål

TIPSARE

Namn: Johan Fredberg
Gårdsnamn: Ornebacken
Ort: Skövde, Östergötland
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion och konventionell mellankalvsproduktion.
Telefon: 070-868 51 11
E-post: johanfredberg@spray.se

Ersätt färdigfoder med Agrodrank och spannmål.

På Ornebacken har Johan Fredberg ersatt färdigfoderet i mellankalvsuppfödningen med en fullfoderblandning som innehåller pelleterad Agrodrank, ensilage och spannmål. Efter förändringen har tillväxten ökat, kalvarna mår bättre och fodret har blivit billigare. Tidigare gavs färdigfoder i fri tillgång och ensilage. Resultatet blev att djuren åt mycket kraftfoder och mindre ensilage och ofta blev dåliga i magen.

Med den nya foderstaten får man ut mycket mer av näringsinnehållet i grovfodret vilket gör att behovet av inköpt protein minskar samtidigt som djuren mår bättre. Djur mellan 2,5 månader och 4,5 månader får en fullfoderblandning med 0,6 kilo agrodrank, 3 kilo ts ensilage och 2 kilo spannmål. Från 4,5 månader och upp till slakt vid cirka 8 månader får djuren 1,0 kilo agrodrank, 3,5 kilo ts ensilage, 3,2 kilo spannmål.

35

Bli ekoodlare och sälj foder lokalt

TIPSARE

Namn: Claes Pettersson
Gårdsnamn: Gangnarps Södergård

Ort: Mantorp, Östergötland
Produktioner: Ekologisk växtodling på 90 hektar med vall, åkerbönor och spannmål i växtföljden.
Telefon: 070-821 83 20
E-post: gagnarp@telia.com

Öka den lokala proteinproduktionen och din egen lönsamhet genom att ställa om till ekologisk växtodling.

Claes Pettersson har en medelstor gård som han vill fortsätta driva, men utan djur. Han ställde om till ekologisk odling och började sälja hela sin skörd till en ekologisk mjölkgård i närheten.

Med detta upplägg kan han skapa en växtföljd med en stor andel vall kompletterat med spannmål och åkerbönor. Han är helt oberoende av priset på mineralgödsel och bekämpningsmedel och har ökat gårdens netto med 20 procent jämfört med att fortsätta som en konventionell växtodlingsgård.

I avtalet med mjölkgården står inskrivet vem som ansvarar för vilka arbetsmoment. Claes Pettersson tröskar själv och har skaffat en effektiv såmaskin och en ogräsharv. Mjölkgården ansvarar för all vallskörd.

Claes Pettersson kombinerar driften av sin mellanstora gård med att sälja körslor med ovanstående

maskiner hos andra. Med denna lösning bidrar han till att ekologiska djurproducenter kan expandera sin produktion samtidigt som han förbättrar sin egen lönsamhet.

36

Samodla ärter och korn till grisarna

TIPSARE

Namn: Jonas Lundqvist
Gårdsnamn: Voxtorpsgården
Ort: Vassmolösa söder om Kalmar
Produktioner: Integrerad ekologisk grisproduktion, 20 utegående sugor och 360 slaktgrisar per år. 160 hektar odlad mark varav 80 hektar ekologiskt.
Telefon: 073-761 09 81
E-post: jonas.lundqvist@voxtorpsgarden.se
Hemsida: www.voxtorpsgarden.se

Samodla ärter och korn och få en gröda som konkurrerar bättre mot ogräs och är lättare att tröska än ett rent årtbestånd. Ärt- och kornblandningen är bra som foder till grisar.

På Voxtorpsgården har Jonas Lundqvist samodlat ärter och korn i två år. De 20 hektaren med ärter och korn har gett snitskördar på 5,5 ton. Ärterna kon-

kurrerar bra med ogräset eftersom de täcker marken väl och kornet är snabbt i starten vilket också är bra för att besegra ogräset.

Att tröskningen blir lättare beror på att den samodlade grödan är luftigare än den med ärter i renbestånd. Det medför bland annat att den torkar snabbare i fält. Den rena ärtgrödan lägger sig tätt efter marken om det kommer ett regn i samband med skörd, vilket gör den svårtröskad och med risk att skärbordet går i marken. Att samodla ärter och korn gör också den senare hanteringen enklare eftersom det lagras i samma silo färdigt att utfodras. På Voxtorpsgården har man valt att låta ärtorna utgöra maximalt 13 procent av foderstaten till slaktgrisar och suggor.

37

Billigare och bättre växtskydd

TIPSARE

Namn: Mattias Franzon
Gårdsnamn: Härjestena
Ort: Gråstorp söder om Linköping
Produktioner: Föder upp 10 000 slaktgrisar, och producerar 7 000 smågrisar per år. 320 hektar odlad mark.

Telefon: 070-910 28 78
E-post: mattias.franzon@telia.com

Ta fram bättre och billigare växtskyddspreparat mot fröogräs i åkerbönor och ärter. Med bättre växtskyddsmedel hade det varit attraktivt för flera att odla proteinväxter i Sverige.

Själv har Mattias Franzon odlat åkerböna till gårdens grisar i sju år. Arealen brukar ligga runt 50 till 60 hektar och skörden på mellan 3,5 och 4,5 ton per hektar. Han tror att skördarna hade blivit högre och mer stabila om växtskyddet hade varit effektivare och billigare.

Mattias Franzon har bra ogräskontroll i sina övriga grödor och de senaste två åren har han bland annat därför låtit bli att spruta mot fröogräs i åkerbönorna. Däremot sprutar han vid behov mot rotogräs och mot chokladfläcksjuka.

Han tycker det är ett dilemma att det finns preparat som är godkända i Europa, men inte i Sverige. Den svenska marknaden är för liten för företagen som säljer växtskydd.

Om bönderna inte får tillgång till rätt verktyg så kommer vi inte vidare, menar Mattias Franzon.

38

Åkerböna lättodlad och lönsam

TIPSARE

Namn: Nichlas Johansson
Gårdsnamn: Bränninge gård
Ort: Habo nordväst för Jönköping
Produktioner: 460 hektar odlad mark med åkerbönor, höstvete, höstraps, maltkorn och havre.
Telefon: 073-707 29 94
E-post: branningegard@swipnet.se

På tyngre jordar är åkerbönor en lättodlad gröda med bra lönsamhet och god förfruktseffekt.

På Bränninge gård sås bönorna med en Rapid eler en såmaskin från Horsch i början av april. Nichlas Johansson lägger PK-gödsel och sprutar vid behov med en jordherbicid mot fröogräs i samband med sådden. Efter det sprutar han vid behov mot chokladfläcksjuka vid blomning.

Nichlas Johansson tycker att åkerbönor är lätta att lyckas med och lätta att tröska. Med skördar på drygt fem ton per hektar ger bönorna bra lönsamhet i sig. Utöver det kommer förfruktseffekten till gårdens spannmål och raps, som i till exempel höstvete

39

Lupiner till ekologisk kyckling

TIPSARE

Namn: Magnus Bengtsson
Gårdsnamn: Körslätts gård
Ort: Kvidinge nordost om Helsingborg
Produktioner: 42 000 ekologisk slaktkyckling per år under varumärket Bosarpskyckling. 140 hektar odlad mark.
Telefon: 070-729 95 28
E-post: korslatts@telia.com

Föd upp ekologisk kyckling och utfodra dem på ett foder där 40 procent kan bestå av samodlad lupin/värvete/vårrågvete.

På Körslätts gård ger lupiner i samodling med spannmål ett bra foder till de ekologiska slaktkycklingarna. När helsädesgrödan sås utgör lupiner upp till 54 procent av utsädesmängden.

Magnus Bengtsson skördar när spannmålen är tröskmogen. Då är lupinerna inte helt mogna vilket är en fördel eftersom smakligheten då är bättre. Skörden görs med

en självgående exakthack med skårbord och skörden lagras i 800 kilos plastade rundbalar.

Kycklingarna får sitt första hemmaproducerade foder när de är två och en halv vecka gamla. Sedan ökar andelen kontinuerligt fram till slakt vid tio veckors ålder. Den sista veckan är fodret till 90 procent egenproducerad varav mixen med lupin/vårvete/vårrågvete utgör 40 procent. Lupinblandningen kompletteras med hemmaproducerad majs, solrosfrö och ytterligare lite spannmål. Fodret bereds i en fullfordervagn och blandningen tippas på golvet i kycklingarnas mobila hus.

Användning av icke värmebehandlat proteinfoder till slaktkyckling kräver dispens från Jordbruksverket.

40

Musselmjöl till värphöns

TIPSARE

Namn: Anna-Lena Karlsson
Gårdsnamn: Sanda Hönseri
Ort: Österhaninge två mil söder om Stockholm
Produktioner: Ekologisk äggproduktion med 3 000 värphöns och packeri. 30 hektar arrende. Köper idag in allt foder.

Telefon: 08-50 03 20 75
E-post: sandahonseri@live.se
Hemsida: <http://sandahonseri.ekogardar.se>

Fodra värphöns med mjöl av musslor från svenska kuster. Musslorna minskar övergödningen i vattendragen och fungerar som ett utmärkt foder.

På Sanda Hönseri drömer Anna-Lena Karlsson om att kunna skriva "Ägg som bidrar till renare hav" på kartongerna. Idag fodras höns med mycket fiskmjöl som bidrar till utfiskning av haven. För att göra musselmjöl mer konkurrenskraftigt behövs mer forskning och en miljöersättning för musselodlingar (som till fånggrödor).

Sanda hönseri skulle direkt byta till musselmjöl om det fanns att tillgå till rimligt pris.

41

Proteinodling på passiva lantbruk

TIPSARE

Namn: anonym

Ett koncept bör tas fram för lejd proteingrödeproduktion till markägare som inte vill arrendera ut sin mark och inte har maskinkapacitet att odla själv. Syftet med konceptet är att göra det lätt för markägare att ta kontakt med någon som kan odla proteingrödor på entreprenad, till exempel grannar eller maskinring.

Konceptet bör innehålla en enkel vägledning för hur man går till väga för att odla, skörda och sälja proteingrödor, kalkyler för sådd och skörd samt riktpriiser för utsäde och grödor för avsalu. Upplägget kan även fungera som en affärsidé för entreprenörer, till exempel maskinringar som kan samla ihop mindre arealer i en bygd till en större rationell proteinodling.

Konceptet kan utvecklas av en oberoende part, förslagsvis LRF.

42

Humlelusern på grisgårdar

TIPSARE

Namn: Cay Nilsson, pensionerad bonde och före detta platschef på skånsk försöksgård.
Gårdsnamn: Linehill

Ort: Hemesdyngre öster om Trelleborg i Skåne
Telefon: 070-822 61 53
E-post: cay1936@gmail.com

Så in humlelusern i spannmålen på grisgårdar. Det gör halmen, som bör plastas, smaklig för både smågrisar och sugor. Dessutom ökar det bördigheten genom att lusern är en kvävefixerare och har djupa rötter som luckrar jorden. Återväxten blir en gröngödsling som ger näring åt nästa års gröda.

Humlelusern är en lågväxande lusern som inte konkurrerar lika lätt med spannmålen som till exempel blålusern. Cay Nilssons far odlade humlelusern på Linehill mellan 1955 och 1970 och såg effekten på sina grisar. Halmen med humlelusern gav både foder tillskott och meningsfull sysselsättning för djuren.

43

Bra metod att odla åkerbönan Aurora

TIPSARE

Namn: Carl Jonsson
Gårdsnamn: Toften
Ort: Heberg, Halland
Produktioner: 35 hektar ekologisk

växtodling. Samverkar med en mjölkgård.

Telefon: 070-845 26 53

E-post: carl_jonsson@hotmail.com

Fler borde odla åkerbönan Aurora. Den fungerar mycket bra, särskilt i ekologisk odling.

Aurora är en lång och ymnig sort som konkurrerar bra med ogräs och ger god skörd. Bara riktigt blöta år kan kortare sorter vara att föredra.

Carl Jonsson vårplöjer, bearbetar en gång och sår åkerbönan på 8 centimeters djup. Sedan ogräsharvar han en vecka efter sådd, en vecka efter uppkomst och sista gången då plantorna är 10-15 centimeter höga. Carl Jonsson kör djupt med ogräsharven. I samband med tredje och sista ogräsharvningen sår han in 20 kilo klöver och gräsblandning per hektar. Skörden som i snitt brukar vara fyra ton per hektar, säljs till en mjölkbonde.

Utsäde finns inte att köpa hos Lantmännen och Carl Jonsson samverkar med en grupp bönder som tar fram eget utsäde. Grupper som samverkar kring utsäde finns enligt Carl Jonsson på fler ställen i landet.

44

Överväg sojafritt kycklingfoder

TIPSARE

Namn: Claes Görrel, uppfödningssansvarig i Ventlinge Kycklings AB
Gårdsnamn: Kastlösa söder om Mörbylånga på Öland

Produktioner: Specialproduktion av slaktkyckling på sojafritt foder. Kycklingarna marknadsförs som Ventlinge Kyckling.

Telefon: 070-598 48 77

E-post: claes.gorrel@guldfageln.se

Hemsida: www.guldfageln.se

Ta kontakt med en foderleverantör som är villig att komponera ett sojafritt specialfoder baserat på lokalt eller svenskt protein till dina kycklingar. Slaktkyckling kan växa bra utan soja, som vanligtvis utgör cirka 20 procent av kycklingfodret.

Den specialuppfödda Ventlinge Kyckling får ett foder som utöver vete består av raps, ärter och åkerbönor. Rapsen är inte hundraprocentigt svensk eftersom foderindustrin inte håller isär svensk och importerad raps, men ärter och åkerbönor produceras i närområdet.

Claes Görrel berättar att

Ventlinge-kycklingarna har samma slaktvikt, cirka 1 900 gram, som vanliga kycklingar, men behöver två extra dagar (det vill säga 37 dagar) för att uppnå slaktvikten. Kycklingen har också en högre foderförbrukning (1,79 kilo foder per kilo producerad kyckling) än den vanliga kycklingen (1,75 kilo foder per kilo kyckling).

Det sojafria fodret har utvecklats av Guldfågeln i samarbete med Kalmar Lantmän och är 16 öre dyrare per kilo än det ordinarie kycklingfodret. Ventlinge Kyckling marknadsförs idag som en restaurantkyckling.

45

Spannmålshandlare kan mäkla protein

TIPSARE

Namn: Kerstin Börjesson

(avbytare)

Gårdsnamn: Måns Borsgård

Ort: Drared, Veddinge nordost om Varberg

Produktioner: Mjölproduktion med 150 kor som mjölker 10 100 kilo ECM/år. 110 hektar växtodling.

Telefon: 073-040 50 69

E-post: kerstin.borjesson@outlook.com

Samverkan via spannmålshandlare kan få fler att våga odla proteingrödor. De lokala spannmålshandlarna kan föra samman köpare och säljare av proteinfoder eller fungera som mellanhand.

Kerstin Börjesson tar exemplet med spannmålshandlaren Hjärne Magasin AB som idag handlar med spannmål i Varbergs kommun. Säkrare avsättning och fler aktörer som tar emot och handlar med proteingrödor kan göra att fler bönder vågar odla mer.

46

Toppa åkerböna för snabbare mognad

TIPSARE

Namn: Katarina Holstmark

Gårdsnamn: Sörgården

Ort: Fullösa norr om Götene i Västergötland

Produktioner: Köttproduktion med 30 dikor och 60 tackor. 100 hektar växtodling. 10 hästar.

Telefon: 0511-553 55

E-post: katarina.holstmark@hotmail.com

Genom att toppa åkerbönan mognar den jämnare och går att skörda tidigare. Det har Katarina Holst-

mark läst om i rådgivarliteratur från 1930-talet. Stjälken skärs av en decimeter från toppen i slutet av juli. Lämplig maskin är kanske en knivslätterbalk eller en ogräskärrare. Skörden förväntas bli tre veckor tidigare.

Nästa år ska Katarina Holstmark testa metoden som borde vara intressant i hela landet och även för lupinodling. Samma metod används enligt Katarina Holstmark redan flitigt i odlingar av rödklöverfrö.

47

Mer rybs i Norrland

TIPSARE

Namn: Kenneth Åström
Gårdsnamn: Gubböle djur
Ort: Gubböle väster om Umeå
Produktioner: Köttproduktion med 170 nöt och 100 tackor. 100 hektar växtodling och 29 hektar naturbeten. Gårdsbutik.
Telefon: 070-33181 61
E-post: kenneth_astrom@swipnet.se
Hemsida: www.gubboledjur.se

Om fler i Norrland vågar odla rybs (eller någon annan proteingröda) kan nöt- och lammkött på 100

procent närproducerat foder bli möjligt även här.

Man kommer långt på grovfoder. Den lilla mängd kraftfoder som behövs till växande djur, exempelvis små kalvar, går att odla i norr menar Kenneth Åström. Det koncentrat han idag köper in består delvis av rybs från trakten kring Umeå och Piteå. Men han vill ha mer.

Nästa år ska han testodla rybs i lite större skala. Årets testodling blev rybs- och åkerbönensilage. Kunderna är mycket intresserade av att fodret är närproducerat.

Köttet från Gubböle säljs i gårdsbutik, genom föreningen Västerbottens gårdslamm och via Ica. Kan man sälja miljöbilar så måste det gå att sälja klimatsmart kött, menar Kenneth Åström.

48

Grönfoder – en hundraårig trend

TIPSARE

Namn: Enånger/Njutånger LRF-avdelning/Per Westberg
Ort: Hudiksvall
Produktioner: Lokalavdelningen består av 151 medlemmar varav sju mjölkföretag, många skogs-, nöt- och hästföretag.

Telefon: 070-687 74 60

E-post: per.hanses@gmail.com

Ensilera grönfoder, exempelvis ärtor/åkerböna i kombination med havre, korn och vete med klöverrik insädd. Det fungerar bra även på mindre gynnade platser.

Genom att blanda olika skördepartier av grönfoder och vall vid utfodringen får man en jämn och bra foderstat. Spar kraftfodret till de mer krävande djurslagen till exempel grisar och höns.

Användningen av grönfoder som proteingröda har lång tradition i norrland. För hundra år sedan utfodrades djuren med nyslaget grönfoder. Om höskörden var dålig torkade man grönfodret på hässja. I början av 1950-talet började man ensilera grönfodret i enkla plansilos för att toppa utfodringen med.

Mer odling av grönfoder kan ersätta importerat kraftfoder och frigöra tröskad till de djur som bäst behöver den.

49

Regional förmedling av foder

TIPSARE

Namn: Pontus Andersson
Ort: Järfälla norr om Stockholm
Produktioner: Ingen egen produktion. Går på högstadiet.
Telefon: 076-217 66 67
E-post: polarn.andersson@live.se

Skapa regionvisa proteinfodernätverk så att växtodlingsgårdar och djurgårdar lättare hittar varandra och på så vis kan göra bra foderaffärer.

Pontus Andersson vill att det ska skapas ett nätverk inom vilka det förmedlas proteinfoder mellan gårdar i en region. Varje växtodlare och djurbonde i en region får årligen information (via till exempel LRF) om sina närmaste proteinodlare respektive djurgårdar.

På det här sättet kan den lokala handeln med proteinfoder öka och transporterna av foder i Sverige och världen minska.

50

Egna proteingrödor till slaktkyckling

TIPSARE

Namn: Ulrik Helgstrand
Gårdsnamn: Rösängs gård

Ort: Jönåker Söder om Nyköping
Produktioner: 3,5 miljoner slaktkycklingar per år och 900 hektar odlad mark.

Telefon: 070-695 70 37

Epost: ulrik.helgstrand@d.lrf.se

Att använda hemmaproducerade arter, åkerbönor och raps i fodret till slaktkyckling är fullt möjligt och kan vara lönsamt.

Ulrik Helgstrand blandar fodret till slaktkycklingarna i en egen foderberedningsanläggning. Han använder alltid en viss andel soja, men de senaste åren har han också inkluderat arter och åkerbönor och raps från egna odlingar.

De egna proteingrödorna har räckt till andelar i fodret på 5 procent arter, 5 procent åkerbönor och 8 procent raps. Därmed har han kunnat dra ned andelen soja från 23 procent till 20 procent.

Ulrik Helgstrand menar att det är möjligt att använda upp till 10 procent arter, 10 procent åkerbönor och 15 procent raps i kycklingfodret, men understryker att helt utan soja i fodret blir kycklingarnas tillväxt långsammare och lönsamheten för dålig. Helt sojafri kyckling kräver därför högre priser på kycklingköttet.

Användning av egna proteinfoderråvaror till

slaktkyckling utan möjlighet till värmebehandling kräver dispens från Jordbruksverket.

51

Samverka och marknadsför

TIPSARE

Namn: Kjell Abelsson

Gårdsnamn: Antorp

Ort: Lidköping

Produktioner: 100 nöt, 200 hektar konventionell växtodling.

Telefon: 0510-53 01 81

E-post: kjellabelsson@hotmail.com

Kontraktsodling mellan växtodlare och djurproducenter och ökad marknadsföring av närodlad foder mot konsument. Kontraktsodling kan minska riskerna både för växtodlaren och djurproducenten. Växtodlaren får säker avsättning och djurproducenten får bättre kontroll på foderkostnaderna.

Kjell Abelsson säljer idag sitt överskott av baljväxter till Lantmännen, men skulle lika gärna handla direkt med djurbönder. Men det är inte bara bönderna som kan påverka utvecklingen. Slakten och andra

mellanhänder kan sälja och marknadsföra produkter från djur som föds upp på inhemskt protein istället för soja från miljöskadliga odlingar. Det skulle få fart på utvecklingen.

52

Så in fånggröda i åkerböna

TIPSARE

Namn: Svante Kaijser

Gårdsnamn: Halltorp

Ort: Gärdhem, Västergötland

Produktioner: Ekologisk och konventionell växtodling på 620 hektar, gårdsmejeri och gårdsbutik.

Telefon: 070-364 50 90

E-post: svante.kaijser@halltorpsmejeri.se

Hemsida: www.halltorpsmejeri.se

Så in rajgräs i åkerböna så får du dels ett gräs som binder kväve och konkurrerar med kvickrot, men också en grässvål som gör det mindre kletigt i tröskspåren. Genom att så in rajgräset i åkerbönan fångas en del av kvävet upp och binds i gräset.

Svante Kaijser plöjer ned gräset på hösten och räknar med att han med denna metod tar till-

53

Odla soja i Sverige

TIPSARE

Namn: Jonas Joelsson

Gårdsnamn: Hildesborg

Ort: Borrvik sydväst om

Simrishamn i Skåne

Produktioner: Mjölproduktion med 25 kor och 55 ha åker.

Telefon: 0414-30 315

E-post: hildesborg@osterlen.tv

Odla sojabönor i Sverige, men räkna med några läroår innan skörden blir normal.

Jonas Joelsson har odlat soja på sin gård på Österlen i fyra år. Det går att odla soja i Sverige, men det tar tid att lära sig odlingen. Den som vill prova bör tänka på att välja ett skifte med varm jord som helst ligger i ett söderläge. Man ska

inte så för tidigt eftersom det av flera skäl är viktigt att odlingen kommer igång relativt snabbt.

Ett sådant skäl är risken för fågelangrepp. Sojabönan är begärlig för duvor. Därför är det också en fördel med lite större areal. På ett mindre skifte kan en flock duvor snabbt förstöra hela grödan. En snabb etablering är viktig också för att risken för svampangrepp ökar om sojan står och stampar efter uppkomst.

Eftersom sojan bör tröskas mycket nära marken, cirka två centimeter, är det viktigt med stenfria fält. Växtskydd är en svårighet i konventionell odling eftersom det inte finns några registrerade preparat som får användas i soja i Sverige.

Säsongen 2011 tröskade Jonas Joelsson 2,6 ton per hektar.

54

Gör spannmålsstödet proteinrikare

TIPSARE

Namn: Mats Marklund

Ort: Klutmark, väster om Skellefteå
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion 65 kor, växtodling på 180 hektar.

Telefon: 070-697 52 93

E-post: hemat@telia.com

Gör om spannmålsstödet så att det blir tillåtet med en större andel ärter i helsädesensilaget än de 50 procent som gäller idag.

Mats Marklund vill ha uppemot 70 procent ärt i sin helsäd för att få det foder som ger bäst utdelning i form av mjölk från korna. Samtidigt är spannmålsstödet så mycket värt att han inte kan avstå från det. Han tycker därför att LRF och andra ska verka för att reglerna för spannmålsstödet ändras.

Som det nu är så bidrar spannmålsstödet till en mindre odling av inhemskt protein än vad som hade varit fallet med andra gränsvärden.

55

Rensa utsäde åt grannar

TIPSARE

Namn: Anna och Anders Karlsson

Gårdsnamn: Skogsgård

Ort: Getinge, mellan Falkenberg och Halmstad

Produktioner: Ekologisk mjölk med 140 kor, odling inklusive bete på 210 hektar

Telefon: 070-970 12 06

E-post: carlsson@skogsgard.se

Skaffa en utsädesrens och hjälp grannar med utsäde till de grödor som du vill köpa av dem. Då minskar du risken att de avstår från att odla för att det är krångligt att få tag i utsäde. När Skogsgård tar emot åkerbönr från sina odlare sparar de undan några fina partier och låter analysera grobarheten.

På gården har de också en utsädesrens. När det nästa vår är dags att vårsa tillhandahåller de utsädet till odlarna och gör det därmed enkelt för dessa att planera in åkerbönr i sin växtodling. Därmed ökar möjligheterna för Skogsgård att köpa proteinfoder lokalt. För att det ska vara lagligt är det viktigt att det utsäde som lämnas tillbaka till odlaren verkligen kommer från det parti han eller hon har levererat hösten innan.

56

Ta fram växtskydd till sojaodling

TIPSARE

Namn: Jonas Joelsson

Gårdsnamn: Hildesborg

Ort: Borby sydväst om Simrishamn i Skåne

Produktioner: Mjölproduktion med 25 kor och 55 ha åker.

Telefon: 0414-30 315

E-post: hildesborg@osterlen.tv

Ta fram finansiering för att få ett antal växtskyddspreparat godkända att använda i sojaodling.

Soja är fullt möjlig att odla i Sverige och har stora fördelar i växtföljden, bland annat är den en fantastisk förfrukt till spannmål menar Jonas Joelsson som själv odlar soja i fyra år.

Problemet är att det saknas godkända växtskyddspreparat för ogräsbekämpning. Det gör det omöjligt eller mycket svårt att intressera konventionella växtodlingsgårdar för att prova att odla soja. Om det hade funnits godkända preparat så hade odlingen kunnat öka kraftigt med tanke på hur dyrt det är att köpa in soja.

Som det nu är vill inte växtskyddsföretagen satsa pengar på godkännande eftersom odlingen är så begränsad. Samtidigt blir inte odlingen större för att det saknas godkända växtskyddspreparat. Någon måste ta ansvar för att bryta detta moment 22 om det ska bli fart på svensk soja.

57

Skärbord från tröska på hack

TIPSARE

Namn: Anders Nilsson
Gårdsnamn: Stenkulla
Ort: Hökmark, söder om Skellefteå
Produktioner: 170 mjölkkor, upp-
 födning av tjurkalvar, 10 000 ECM
 per ko och år, 250 hektar åker.
Telefon: 070-398 94 73
E-post: anders.stenkulla@
 hotmail.se

Genom att montera ett skärbord från en tröska på en självgående hack blir skörden av helsädesensilaget enklare, foderspillet minskar och foderhygien förbättras.

Anders Nilsson ensilerar vårvete för att få ett bra stärkelserikt foder. En duk-tig bysmed tillverkade en adapterplatta så att Anders självgående hack kunde utrustas med skärbordet från tröska.

Vårvetet skördas vid sen degmognad. Det skärs av 10 till 15 centimeter under axet, går genom corncrack-ern och ensileras sedan i plansilo. Corncrackern rispar kärnorna vilket gör att de blir mer lättsmälta för kon. Den ovanliga maskin-

kombinationen har blivit populär. Anders Nilsson får köra helsädeskör till flera bönder i bygden.

Att ta helsädesensilage istället för att låta vetet bli tröskmoget gör att vallinsådden kan etablera sig bättre. De extra veckor som insådden får växa till sig, påverkar nästa års vallskörd. Och det är val-len som är viktigast för att hålla nere kostnaderna för inköpt foder på Stenkulla.

58

Samodla åkerböror och vårvete

TIPSARE

Namn: Olof Janson
Gårdsnamn: Kårtorp
Ort: Götene i Västergötland
Produktioner: 330 mjölkkor (SLB och SRB) som mjölkar 10 700 ECM per ko och år (SLB) och 9 200 ECM per ko och år (SRB). 800 hektar växtodling.
Telefon: 0511-53 016

Att samodla åkerböror med vårvete och vallinsådd ger bättre och säkrare skörd vid både blöt och torr väderlek. Vid ensiler-ing går det att förtorka grödan på sträng genom att vårvetet ger tillräcklig

stubb.

Om åkerböna i renbestånd slås, hamnar den direkt på marken med dålig förtorkning, risk för spill och jordinblandning som följd. Även om grödan är tänkt för tröskning är samodling bra genom större odlings-säkerhet, bättre ogräskonkurrens och potential som grov-foderreserv. Vårvetet får dess-utom högre proteinhalt vid samodling genom att det tar upp markkvävet mycket effektivare än bönaorna.

Utsädesmängden på Kårtorp är cirka 160 kilo åkerböna, 80 kilo vårvete och 20 kilo insådd. Grödan ensileras i slutet av juli eller i augusti när åkerbönaorna börjar svartna. Bön- och ve-teensilaget brukar hålla 130 gram råprotein och 400 till 500 gram NDF per kilo ts.

På Kårtorp kan grov-fodret bestå av 30 procent vete. Återväxten efter hel-sädeskörden skördas inte för att ge en bättre etablering av vallen.

59

Blanda olika spannmålsslag

TIPSARE

Namn: Robert Nilsson

Gårdsnamn: Isi Nils-Nils

Ort: Övre Svartlå, nordväst om Boden

Produktioner: 40 fjällkor 7500 kilo ECM per ko och år (snitt är 5500 för fjällkor), 100 hektar växtodling, konventionellt

Telefon: 0706632192

E-post: korn@telia.com

Hemsida: www.svartlafjallko.se

Fodereffektiviteten ökar om man blandar flera olika spannmålssorter. Protein från minst tre olika källor är en tumregel som Robert Nilsson följer.

Spannmålssorterna har olika proteinsammansätt-ning. Blandar man dem får man ett foder med högre verkningsgrad. Därför finns alltid havre med i Robert Nilssons utfodring, trots att det har ett sämre foder-värde än annan spannmål. I en fullfodervagn blandar han ensilage, lutad spannmål och ibland proteinfoder när det behövs. Han toppar med krossad spannmål (korn och havre) och ett rapsbaserat koncentrat. Att korna får ett foder med många ingredienser där en del består av lutad spannmål är en av orsakerna till att korna lever längre. Att konservera spannmål med lut ger låga lagringskostna-der och gynnar vomfloran. Robert odlar all sin spannmål själv, trots att han bara bor tio mil från polcirkeln.

60

Ensilerat vårvete alternativ till majs

TIPSARE

Namn: Anders Nilsson
Gårdsnamn: Stenkulla
Ort: Hökmark, söder om Skellefteå
Produktioner: 170 mjölkkor, upp-
 födning av tjurkalvar, 10 000 ECM
 per ko och år, 250 hektar åker.
Telefon: 070-39894 73
E-post: anders.stenkulla@
 hotmail.se

Att odla vårvete och ensilera vid degmognad är ett bra alternativ till majsensilage, särskilt i områden där majs är en osäker gröda.

Efter en studieresa till Irland blev Anders Nilsson inspirerad att byta från majs till vårvete för ensilering. Majs är en osäker gröda så här långt norrut. Vårvetet skördas vid degmognad med en självgående hack som utrustats med skärbord från tröskan (se tips 57).

Vårveteensilaget som är ett mycket stärkelserikt foder kombineras med proteinrikt vallfoder från ett treskordesystem. Sammantaget ger detta ett väl komponerat grovfoder.

61

Returnera inte åkerbönan till cylindern

TIPSARE

Namn: Bengt Lärka
Gårdsnamn: Finnängen
Ort: Våse, Värmland
Produktioner: Ekologisk växtod-
 ling, spannmål och åkerböna för
 avsalu.
Telefon: 070-626 08 94
E-post: bengtlarka@telia.com

Vid skörden av åkerböna gäller det att vara varsam på många sätt. Tröskcylinderns varvtal ska sänkas, avståndet till slagskon vara stort, sållen ha stora öppningar och fläktarna ska ge mycket, mycket luft.

Utöver dessa allmänna tips brukar Bengt Lärka ibland öppna luckan så att det material som redan har passerat cylindern en gång trillar direkt ned på marken och inte tillåts gå i retur till cylindern. Detta knep tillämpar han vid lite fuktigare förhållanden för att undvika att det kletar i cylindern. Det har inte lett till något påtagligt ökat spill på grund av sämre uttröskning, men det är viktigt att kolla detta varje gång man gör på detta vis.

62

Ta emot åkerböna vid skörd

TIPSARE

Namn: Gun och Martin Ragnarsson
Gårdsnamn: Kärragärde
Ort: Tvååker sydöst om Varberg
Produktioner: Integrerad ekologisk
 grisproduktion. 3 500 smågrisar
 per år, varav 900 föds upp till
 slakt och säljs under eget varu-
 märke. Växtodling på 120 hektar.
Telefon: 070-376 71 81
E-post: gun@ragnarssons.com
Hemsida: www.ragnarssons.com

Skiften där man kört med tunga ekipage mår bra av en säsong med åkerböna. Att åkerbönan är en mycket bra förfrukt är det många som vittnar om. Oftast tänker man kanske

63

Lupiner och korn på lätta jordar

TIPSARE

Namn: Peter Nilsson
Gårdsnamn: Nöbbelövs gård
Ort: Nöbbelöv, söder om Kristian-
 stad i Skåne
Produktioner: Ekologisk mjölkpro-
 duktion med 140 kor. Växtodling
 på 250 hektar.
Telefon: 070-316 70 77
E-post: nobbelovsgard@msn.com

Lupiner i kombination med korn ger högre och säkrare skördar än ärter på Nöbbelövs gård. Grödan kan antingen ensileras eller tröskas vilket ger en flexibilitet under växtsäsongen, bland annat i förhållande

till ogrässituationen. Peter Nilsson har lätta jordar och föredrar lupiner framför ärtor både på grund av deras höga proteininnehåll och för att de är lättare att skörda än ärtorna. Han har under åren varierat utsädesmängderna.

Mängden lupiner har varierat mellan 120 och 170 kilo per hektar och mängden korn mellan 30 och 100 kilo per hektar. En större andel korn är en fördel när det gäller att hålla tillbaka ogräset. Vilka utsädesmängder han väljer beror också på hur behoven av energi och protein i foderstaten ser ut. Om grödan tröskas så brukar det ske i slutet av augusti eller början av september. När den ensileras så görs det sent, i slutet av juli eller i början av augusti och med 25 centimeters stubb.

Peter Nilsson är inte ute efter ett helsädesensilage, utan vill ha en stor andel kärna i fodret, även när han ensilerar.

64

Höstrybs ger unik olja och bra foder

TIPSARE

Namn: Henrik och Håkan Larsson
Gårdsnamn: Långaröds gård

Ort: Långaröd, norr om Eslöv i Skåne

Produktioner: Mjolkproduktion med 70 årskor som mjölkar 8 500 kilo ECM per år. Odling på 160 hektar inklusive beten.

Telefon: 070-225 15 21

E-post: hook.larsson@hotmail.com

Odla höstrybs, pressa oljan och sälj till humankonsumtion och få en presskaka med bra fodervärde.

Rybsoljan har en nötigare och mer koncentrerad smak vilket kan användas som säljargument i förhållande till den vanligare rapsoljan.

Rybsen är dessutom lättare att odla ekologiskt eftersom den blommar en till två veckor tidigare än rapsen. Detta är en fördel eftersom rapsbaggarna ofta inte hunnit bli aktiva när rybsen går i blom.

Till höstrybsens fördelar hör också att den är vinterhårdigare än höstrapsen. Skörden brukar ligga mellan ett och ett halvt och två ton per hektar, vilket är lägre än vad en lyckad rapsgröda skulle ge. Sammantaget tycker Håkan och Henrik Larsson att fördelarna med rybs överväger, inte minst om man väger in värdet av att kunna nischa oljan på konsumentmarknaden.

65

Pelleterare ökar smakligheten

TIPSARE

Namn: Göran Carlsson, Mariana

och Bengt Carlsson-Wester

Gårdsnamn: Högs Lantbruk

Ort: Sunnersberg norr om

Lidköping i Västergötland

Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion med 80 kor som mjölkar 9500 EMC per år. Væxtodling på 265 hektar åker.

Telefon: 076-106 13 97

E-post: hogslantbruk@hotmail.com

Gör det hemmaproducerade kraftfodret smakligare, mindre dammigt och mer homogent blandat med en pelleterare. Bengt och Mariana hittade en oanvänd pelletspress på Blocket för halva priset och gav 50 000 kronor. Den är på 37 kilowatt och egentligen till för att göra pellets av sågspån. På Högs Lantbruk ska en blandning av egen spannmål, åkerböna och rapskaka pelleteras. Planen är att köra hel spannmål och åkerböna genom pressen. Då slipper man malningen och sparar arbetstid genom färre driftsstopp i kraftfoderstationerna.

66

Ta emot åkerböna vid skörd

TIPSARE

Namn: Gun och Martin Ragnarsson

Gårdsnamn: Kärragårde

Ort: Tvååker sydöst om Varberg

Produktioner: Integrerad ekologisk grisproduktion. 3 500 smågrisar per år, varav 900 föds upp till slakt och säljs under eget varumärke. Væxtodling på 120 hektar.

Telefon: 070-376 71 81

E-post: gun@ragnarssons.com

Hemsida: www.ragnarssons.com

Plocka spåda åkerbönsblad och använd som sallad på middagsbordet under perioden juni till augusti. Gun och Martin Ragnarsson producerar ekologiska grisar och säljer kött i en egen gårdsbutik. Åkerbönsodlingen har nu också blivit en del av kundvården på gården. De kunder som köper företagets "gourmet-låda" får plocka åkerbönsblad med sig hem. Om man sköljer bladen i kallt vatten och lägger dem i en plastpåse i kylan håller den sig spänstig och god i flera dagar, menar Gun Ragnarsson. Och åkerbönsodlingen ser inte ut att ha påverkat negativt.

GÅRDSTIPS OM VALLODLING

Läs kollegornas tips och idéer om hur du kan få ut mer protein ur vallen.

Möjligheten att producera ett riktigt billigt protein är större i vallodlingen än i odlingen av proteingrödor. Ett av skälen är att vallodlingen ger en mycket hög skörd av protein per hektar.

Även om andelen protein i vallfodret är lägre än i till exempel åkerböna eller ärter så är skörden i kilo ts så stor att den totala proteinsköörden från ett hektar proteinvall eller blandvall är nästan dubbelt så stor som för åkerböna, lupin och ärter.

För den som redan odlar vall och har möjlighet att öka proteininnehållet finns det ett riktigt billigt och bra protein inom räckhåll. Det visar flera av gårdstipsen. I norra Sverige,

där möjligheten att odla proteingrödor är begränsad är åtgärder i vallen den främsta möjligheten att minska beroendet av importerat foder.

Ju högre proteininnehåll man satsar på desto större kommer skillnaderna i proteinhalt mellan skördarna att bli. Därför kommer möjligheten att blanda olika skördar och hela tiden ge ett genomsnittligt grovfoder att bli allt viktigare i framtiden.

På följande sidor finns gårdarnas tips om hur man kan få ut mer protein från vallodlingen. De flesta tipsen kommer från mjölkgårdar, men också nötkötts- och lammproducenter är med och bidrar.

67

Ökat utbyte med blandade skördar

TIPSARE

Namn: Johan Fredberg
Gårdsnamn: Ormebacken
Ort: Skövde, Östergötland
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion och konventionell mellankalvsproduktion.
Telefon: 070-868 51 11
E-post: johanfredberg@spray.se

På Ormebacken gör man allt för att få så stort utbyte av proteinet i vallfodret som möjligt. Man tar tre vallskördar om året och lägger dessa i tre olika plansiloer. Så fort utetemperaturen tillåter öppnar man upp alla tre siloerna och gör dagligen en mix.

Det innebär att man inte någon gång under året tvingas till ett abrupt foderbyte med påföljande störningar. Åtgärden gör att kornas produktion ökar och att man på så vis utnyttjar fodret bättre.

En annan komponent i arbetet med att maximera utbytet av protein från grovfodret är att man förnyar sina vallar vartannat eller var tredje år, vilket leder till ett ensilage med högre proteinkoncentration jämfört

med om vallarna tillåts ligga längre. Proteininnehållet i vallfodret till mjölkarna på Ormebacken brukar ligga runt 160 gram smältbart råprotein per kilo ts och energiinnehållet ligger i snitt på 11 MJ.

68

Maximera proteinintaget på bete

TIPSARE

Namn: Anna och Anders Karlsson
Gårdsnamn: Skogsgård
Ort: Getinge, mellan Falkenberg och Halmstad
Produktioner: Ekologisk mjölk med 140 kor, odling inklusive bete på 210 hektar
Telefon: 070-970 12 06
E-post: carlsson@skogsgard.se

Maximera proteinuttaget från betesvallarna. Genom att följa ureahalten i mjölken under betesperioden bevakar man på Skogsgård vad korna får i sig via betet. På det viset går det att få ut maximalt av det protein som betet har potential att ge utan att korna blir dåliga.

När ureahalten i mjölken stiger, vilket den brukar göra någon gång mitt på sommaren, så minskar man andelen åkerböna i

kraftfoderblandningen och ger mera spannmål istället. På det viset sparar man på proteinråvaran åkerböna och maximerar användningen av betesproteinet.

69

Høj markens pH och få mera klöver

TIPSARE

Namn: Mats Marklund
Ort: Klutmark, väster om Skellefteå
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion 65 kor, växtodling på 180 hektar.
Telefon: 070-697 52 93
E-post: hemat@telia.com

Kalka jordar som har lågt pH så gynnas klövern. Efter att ha kalkat vissa jordar har Mats Marklund märkt att klövern trivs betydligt bättre. Den både stannar kvar längre under vallens liggård och den finns i större andel av den botaniska sammansättningen.

Under 2011/2012 var det generellt svårt för klövern att klara vintern, så också hos Mats Marklund, men trots det repade den sig bra under sommaren 2012. Inom kort ska han göra en ny markartering och se om det är dags att kalka

på nytt. Mats Marklund hänvisar till att effekten av kalkning är belagd i SLU-försök. Bland annat hämmas den kvävefixerande bakterien av ett lågt pH och effekten är likartad för samtliga av de vanligast förekommande baljväxterna i svensk odling.

70

Mer protein i norr med tre vallskördar

TIPSARE

Namn: Nils Henrik Eriksson
Gårdsnamn: Rogsta gård
Ort: Ljustorp i Västernorrland
Produktioner: 75 kor som mjölker 9 700 kilo ECM och 140 hektar odlad mark/ko/år.
Telefon: 070-645 99 42
E-post: nils_h_e@hotmail.com

Tre skördar i stället för två ger större mängd och mer proteinrikt vallfoder i Västernorrland. Och stora skördar är billiga att skörda, påminner Nils Henrik Eriksson, som på grund av arealbrist kör ett treskördssystem, vilket är ovanligt i detta område.

Har skördar vall med mellan 140 och 170 gram råprotein per kilo ts. Förstaskörden tar han mellan

10 och 15 juni och därefter en skörd var femte vecka.

För att få upp mängd och proteininnehåll lägger han 50 kilo mineralkväve per hektar inför förstaskörden, 40 kilo inför andra skörden och 25 ton flytgödsel inför tredjeskörden. Eftersom vallarna övervintrar dåligt och tar skada av körningarna, försöker Nils Henrik Eriksson förnya dem vart tredje år.

71

Rädda proteinnivån med extra vallskörd

TIPSARE

Namn: Andreas Hellqvist
Gårdsnamn: Stora Hallebo
Ort: Habo nordväst om Jönköping
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion med 220 kor och 330 hektar odlad mark.
Telefon: 070-735 11 84
E-post: andreas@storahallebo.com
Hemsida: www.storahallebo.com

Vinn tillbaka grovfodrets proteininnehåll efter en dålig förstaskörd genom att ta fyra skördar istället för tre.

På stora Hallebo kan man ta grovfoderskördar med upp emot 200 gram råprotein per kilo ts. Men

några dagars försenad skörd kan ha en starkt negativ inverkan på proteinhalten. De år när förstaskörden inte lyckas försöker man kompensera de dåliga värdena genom att ta en extra skörd. Mängden blir ungefär densamma, men näringsvärdena bättre, vilket väger upp den ökade skördekostnaden. Med sex plansilofack går det att ta ut och blanda olika skördar och på det sättet få ett grovfoder med jämn kvalitet under året.

72

Lusernvall ger proteinrikt grovfoder

TIPSARE

Namn: Bertil Karlsson
Gårdsnamn: Österbo gård
Ort: Dödevi på nordöstra Öland
Produktioner: 130 kor i lösdraft som mjölkar 11 600 ECM per år och 130 hektar odlad mark.
Telefon: 070-369 62 88
E-post: bertil.karlsson@hs.lrf.se

Har du lätta jordar och lite nederbörd så är lusern i vallen ett bra tips. Lusern ger en stabil och proteinrik vall och till skillnad från rödklöver så håller den stånd under hela vallens

liggigtid. På Österbo förnyas vallarna vart fjärde år och vallfröblandningen innehåller lusern, ängsvingel, timotej och röd- och/eller vitklöver. Utöver detta blandar Bertil Karlsson in engelskt rajgräs, för att vallen ska bli tätare.

Lusern är den halvväxt som trivs bäst på de lätta, kalkrika sandjordarna på nordöstra Öland, och som klarar de nederbördsfattiga somrarna bäst. Om inte vallen betas eller skördas för hårt på hösten övervintrar den bra och blir frodig året efter.

Lusernvallen sprutas inte och uppförökning av ogräs, särskilt maskros, löses när vallen bryts och ersätts med majs. Inslaget av rajgräs bidrar också till att hålla ogrästrycket nere.

Den första av tre vallskördar tas i slutet av maj, slås med slåtterkross, bärgas med hackvagn och lagras i tornsilo. På Österbo ger lusernvallarna ett råproteininnehåll på 150 till 180 gram per kilo ts och skördar på 7 000 kilo ts per hektar.

73

Stödoptimera inte hela vallarealen

TIPSARE

Namn: Magnus Sandin
Gårdsnamn: Isakgården
Ort: Älvsbyn nordväst om Luleå
Produktioner: 135 kor som mjölkar 10 300 ECM per år och 175 hektar odlad mark.
Telefon: 070-637 30 63
E-post: isakgarden@alvsbyn.net
Hemsida: www.isakgarden.com

Om du är mjölkproducent i norr med för mycket areal så kan du odla delar av arealen intensivt för att få fram ett högkvalitativt grovfoder på dessa skiften.

Enligt Magnus Sandin har EU:s stödsystem lett till att många mjölkgårdar i norr odlar alla sina vallar intensivt för att stödoptimera. Extensiv drift ger ett mindre näringsrikt foder vilket resulterar i mindre mjölk i tanken eller mer inköpt kraftfoder. Det senare är extra dyrt i Norrland på grund av mycket långa transporter.

Magnus Sandin odlar 90 av sina 175 hektar intensivt. Fodret från de 90 hektaren går uteslutande till mjölk-korna. Idag ger han 11 till 12 kilo kraftfoder per ko och dag, vilket är fem kilo mindre än för tio år sedan. Tack vare en ny vallstrategi har det lett till reducerade sojainköp på mellan 30 och 50 ton per år beroende på näringsinnehållet i vallen.

På norrlandsgårdar med gott om areal kan det vara värt att fundera på om extensiv vallödling på hela arealen verkligen ger den bästa ekonomin.

74

Var rädd om klövern i förstaårsvallen

TIPSARE

Namn: Thomas Bengtsson
Gårdsnamn: Gunnas gård
Ort: Valinge öster om Varberg
Produktioner: 100 kor som mjölkar 12 700 kilo ECM per år och 200 hektar odlad mark.
Telefon: 070-543 74 19
E-post: ahleslov43@telia.com

Se till att klövern etablerar sig bra i förstaårsvallen och lägg därefter kväve i mängder som gör att klövern blir kvar.

För att andelen klöver ska bestå så bra som möjligt genom vallens liggtid måste du se till att den får en bra start i den nyanlagda vallen. Thomas Bengtsson sår vall med insädd av korn eller havre och ser till att insäddningsgrödans utsädesmängd inte är för hög. Annars tar klövern lätt stryk vid etableringen. Av samma skäl är han också varsam

med att kvävegödsla insäddningsgrödan för mycket. Efter det bedömer han vallens behov av kväve noga före varje skörd.

Thomas Bengtsson bryter vallen efter tredjeskörden i vallens tredje år och sår därefter höstvet. Vallfröblandningarna är egenkomponerade och består av timotej (30 procent), hykor (en hybrid mellan rörsvingel och italienskt rajgräs, 20 procent), rödklöver (6 procent), vitklöver (3 procent) och lusern (15 procent). Resterande del av blandningen utgörs av olika rajgrässorter.

Gårdens vallskördar har i genomsnitt ett råproteininnehåll på cirka 160 gram per kilo ts och ett energiinnehåll på 11 till 11,5 MJ per kilo ts.

75

Använd www.vallprognos.se

TIPSARE

Namn: Göran Åkerström (anställd)
Gårdsnamn: Isakgården
Ort: Älvsbyn nordväst om Luleå
Produktioner: 135 kor som mjölkar 11 100 ECM per år och 175 hektar odlad mark.
Telefon: 073-832 30 94
E-post: goran.akerstrom@telia.com
Hemsida: www.isakgarden.com

Använd www.vallprognos.se för att skörda vid en tidpunkt när ensilaget har rätt energiinnehåll.

Göran Åkerström använder informationen från denna tjänst som en vägledning till när det är dags att ta förstaskörden av ensilage. Här beräknas vallens utvecklingsstadium i olika delar av landet baserat på temperaturdata från lokala väderstationer. Genom att summera dygnsmedeltemperaturer på en viss ort går det att göra en uppskattning av hur vallens energiinnehåll ändras från dag till dag.

Göran Åkerström har jämfört de energivärden man fått på Isaksgårdens ensilage med värden som temperaturprognosen anger för den dag då skörden har tagits. Jämförelsen visar att temperaturprognosens värden legat mycket nära de värden som ensilaget i verkligheten har fått, det vill säga runt 11 MJ per kilo ts.

På www.vallprognos.se finns också rådgivningsföretagens vallprognoser redovisade vilka ger en indikation på hur proteinvärdena utvecklas på olika orter. Dessa prognoser tycker Göran Åkerström har ett begränsat värde, bland annat för att det

inte anges vilken botanisk sammansättning de analyserade proverna har eller vilken gödsling som utförts på de fält där proverna har tagits.

76

Fyra vallskördar ger billigare foderstat

TIPSARE

Namn: Andreas Lidén
Gårdsnamn: St. Skattegården
Ort: Vara, Västergötland
Produktioner: Köper in 290 kilos kötttraskalvar som föds upp till slakt. Säljer 400 till 450 slaktdjur/år och odlar 300 hektar.
Telefon: 070-523 80 80
E-post: andreas.liden@tele2.se

Genom att övergå från tre vallskördar per år till fyra har Andreas Lidén lyckats öka koncentrationen av energi och protein i vallfodret utan att mängden i kg ts har minskat. Därmed ökar den totala energi- och proteinskörden från vallödlingen. Genom att koncentrationen av protein i fodret ökar samtidigt som fiberhalten minskar kan vallfodret utgöra en större andel av foderstaten utan att tillväxten minskar. Han har kunnat gå från 50

procent grovfoder (vall och majs) till uppåt 70 procent. Detta har lett till en minskad användning av spannmål och Agrodrank i foderstaten. Den extra näringen i vallfodret som fyrskördesystemet ger är betydligt billigare än den i spannmål och inköpt Agrodrank.

Åtgärden gör att den totala foderkostnaden på St Skattegården minskat med cirka 500 kronor per djur eller 200 000 kronor per år. Före omläggningen av vallskörden låg energiinnehållet på cirka 10,4 MJ per kg ts och råproteinet på 130 till 140 gram per kilo ts. Med fyra skördar ökade energin till 10,9 MJ och råproteinet till uppmot 160 gram. Med fyra skördar tas den sista skörden i mitten av september, jämfört med i slutet av augusti vid tre skördar. Detta är en av förklaringarna till att den skördade mängden ts kan bli lika hög vid fyra som vid tre skördar.

77

Börja i tid och skörda snabbt

TIPSARE

Namn: Magnus Sandin
Gårdsnamn: Isakgården

Ort: Älvsbyn nordväst om Luleå
Produktioner: 135 kor som mjölkar 10 300 ECM per år och 175 hektar odlad mark.
Telefon: 070-637 30 63
E-post: isakgarden@alvsbyn.net
Hemsida: www.isakgarden.com

Ansträng dig för att hitta rätt skördetidpunkt för förstaskörden, se till att börja i tid och bli färdig så snabbt som möjligt.

Att slå vallen i tid är mycket viktigt för att få fram ett högkvalitativt grovfoder med ett högt energi- och proteinvärde. Rätt skördetidpunkt för förstaskörden är också avgörande för att lyckas med andra- och tredjeskörden. Notera att om du med hjälp av prognosverktyg kommer fram till att den optimala skördetidpunkten är den 15 juni så betyder det att gräset ska ligga i silon den 15 juni. Startar du den 15 juni så är du för sent ute.

Det är också viktigt att bli färdig snabbt, innan grödan har mognat ifrån dig. Detta är särskilt betydelsefullt i norra Sverige där de många soltimmarna gör att gräset utvecklar sig mycket snabbt på försommaren. Därför är det viktigt att skörda snabbt, på fyra, max fem dagar för att få ett grovfoder med bra och homogent näringsinnehåll.

78

Gröngödsling med rajgräs – höstbete

TIPSARE

Namn: Anna och Anders Karlsson
Gårdsnamn: Skogsgård
Ort: Getinge, mellan Falkenberg och Halmstad
Produktioner: Ekologisk mjölk med 140 kor, odling/bete på 210 hektar.
Telefon: 070-970 12 06
E-post: carlsson@skogsgard.se

Komplettera vårspannmålsgrödan i växtföljden med lite rajgräs och vitklöver. Efter att spannmålen har tröskats ger detta ett tillfälligt men fint och proteinrikt höstbete till får eller kvigor. Eftersom marken ändå ska plöjas följande vår är trampska-dor inget problem, vilket innebär att det går att dra ut på betningen något längre. Dessutom fångar det och binder kväve under hösten och vintern.

På Skogsgård sår man rajgräs (10 kilo per hektar) och vitklöver (1 kilo per hektar) med gödselbillarna på en rapid vid samma körning som när vårvete sås. Den extra utsädeskostnaden på cirka 450 kronor per hektar betalar sig lätt om det blir en fin höst där

djuren kan beta det späda gräset. Dessutom blir det en fänggröda som plöjs ned kommande vår.

I den sexåriga växtföljden på Skogsgård är det en grönfodergröda bestående av raps, vicker och havre som året efter drar nytta av den nedplöjda rajgräs- och vitklöverblandningen.

79

Gör din egen skördeprognos

TIPSARE

Namn: Göran Åkerström (anställd)
Gårdsnamn: Isakgården
Ort: Älvsbyn nordväst om Luleå
Produktioner: 135 kor som mjölkar 11 100 ECM per år och 175 hektar odlad mark.
Telefon: 073-832 30 94
E-post: goran.akerstrom@telia.com
Hemsida: www.isakgarden.com

Med lite eget arbete, billiga redskap och enkla beräkningar går det att dag för dag följa hur stor vallskörden på ett fält blir och vilket proteininnehåll den får.

Göran Åkerström är säker på att detta är väl investerad tid. Skörden per hektar beräknar han genom att klippa vallen

på en kvadratmeter och väga det han klippt.

Om klippet från en kvadratmeter väger ett kilo med vatten i så väger skörden från ett hektar 10 000 kilo med vatten i. Ts-halten beräknar han genom att ta cirka 100 gram av klippet, koka bort vattnet i en mikrovågsugn och väga den torra varan. Om denna väger 25 gram så är ts-halten 25 procent.

Det innebär att det finns 2 500 kilo ts per hektar på det fält där klippprovet togs. Om en inskickad analys från samma klipp visar 200 gram råprotein per kilo ts så innehåller grödan 500 kilo råprotein (0,2 x 2 500) per hektar.

Göran Åkerström menar att den totala mängden råprotein i den gräsdominerade vallen i exemplet kommer fortsätta vara cirka 500 kilo per hektar in mot skörd. Däremot ändras antalet kilo ts. Om ts-mängden vid ett nytt klipp- och microprov två dagar senare har ökat till 2 800 kilo så har proteinhalten sjunkit till 178 gram per kilo ts.

Med denna metod kan han hitta den optimala skördetidpunkten där önskad mängd foder vägs mot önskat näringsinnehåll.

80

Håll ordning på rundbalslagret

TIPSARE

Namn: Lars Beve

Gårdsnamn: Håkantorp

Ort: Vikbolandet i Östergötland.

Produktioner: Uppfödning av 300 ungnöt per år, certifierad ekoproducent från och med 2014.

Telefon: 070-566 22 53

E-post: 0125-13088@telia.com

Märk och organisera ensilaget så att det går lätt att blanda partier med olika näringsinnehåll under utfodringsperioden.

På Håkantorp lagras allt vallfoder i plastade rundbalar. Varje år tas ungefär 30 foderanalyser och med detta som grund sorteras rundbalarna noga i olika kvaliteter. När fodret ska blandas komponeras en mix av balar med olika innehåll så att mixen blir bra i förhållande till djurens behov. Ofta används ensilage från mellan tre och fem partier i samma blandning.

Viktigt för att detta ska fungera löpande under året är att alla olika partier i foderlagret är tydligt märkta med en färg som inte har gått i

upplösning efter några månader. Dessutom måste alla partier vara åtkomliga hela tiden. För att underlätta för övriga på gården att blanda rätt brukar Lars Beve själv ta fram balar ur det stora lagret och placera dem i rader vid den plats där fullfodervagnen matas. Den som ska utfodra vet då att han eller hon ska ta en bal i varje rad.

81

Ett kilo kväve per procent klöver

TIPSARE

Namn: Thomas Bengtsson

Gårdsnamn: Gunnas gård

Ort: Valinge öster om Varberg

Produktioner: 100 kor som mjölkar 12 700 kilo ECM per år och 200 hektar odlad mark.

Telefon: 070-543 74 19

E-post: ahleslov43@telia.com

Thomas Bengtsson

använder erfarenhet och känsla när han tidigt på våren och inför varje skörd går runt i sina vallar för att bedöma hur mycket kväve han ska lägga utan att riskera att klövern tar för mycket stryk. Men han har också en tumregel: För varje procent klöver som

du bedömmar att vallen innehåller ska du reducera tillförd mängd kväve med ett kilo per hektar.

En grundregel är till exempel att en normal vall har behov av 100 kilo kväve per hektar till första skörd för att ge bra kvalitet. Bedömer du att grödan innehåller 25 procent klöver (andel av ts), bör du reducera kvävegivan med 25 kilo per hektar.

Thomas Bengtsson vill uppmärksamma att när man besiktigar vallen ser det ofta ut för ögat som om klövern utgör en större andel än den i verkligheten gör. En vall som ser ut att innehålla tio procent klöver har troligen en mindre andel klöver än så.

82

Ha en tydlig grovfoderstrategi

TIPSARE

Namn: Magnus Sandin

Gårdsnamn: Isakgården

Ort: Älvsbyn nordväst om Luleå

Produktioner: 135 kor som mjölkar 10 300 ECM per år och 175 hektar odlad mark.

Telefon: 070-637 30 63

E-post: isakgarden@alvsbyn.net

Hemsida: www.isakgarden.com

Ha en klar och tydlig strategi för produktionen av och utfodringen med grovfoder på gården. Utan en tydlig linje är det ännu mer krävande att göra de rätta valen när väder- och säsongsvariationerna slår som hårdast.

Magnus Sandins strategi går ut på att skaffa fram ett grovfoder av hög kvalitet och som håller så jämn kvalitet som möjligt mellan skördarna och därmed minimera inköpet av kraftfoder till 11 till 12 kilo per ko och dag. Målet för grovfodret är en energinivå på 11 till 12 MJ och ett proteininnehåll mellan 140 och 160 gram råprotein per kilo ts.

Grunden utgörs av ett intensivt system med en treårig vall och tre skördar per år där vallen hackas och läggs i plansilofack.

Han etablerar en bra och tät vallgröda och ser därefter till att optimera kedjan i alla led. Gödsla med rätt mängd i rätt tid, skörda i rätt tid och ge rätt kvalitet till rätt grupp av djur.

Grovfoderskördarna i det intensiva systemet går utslutande till mjölkarna. Fodret från de extensivt odlade arealerna går till kvigor och sinkor och till viss del för att späda ut det intensivt odlade fodret så att blandningen till mjölkarna blir optimal.

83

Mixa ensilage med olika kvaliteter

TIPSARE

Namn: Mats Marklund

Ort: Klutmark, väster om Skellefteå

Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion 65 kor, växtodling på 180 hektar.

Telefon: 070-697 52 93

E-post: hemat@telia.com

Blanda om möjligt vallskördepartier med olika kvalitet. På det viset undviker man problem med foderbyten och partier med extremt höga proteinvärden, låg fiberhalt eller mycket vatten blir lättare att använda.

Mats Marklund lagrar allt sitt grovfoder i plastade rundbalar. Balarna märks upp innan de ställs på lagerytan hemma på gården. När fullfodret ska blandas tas två till tre balar med vanligt vallensilage och en bal med ensilerad helsäd, bestående av till exempel ärt/havreensilage.

Genom att blanda olika skördar och kvaliteter slipper korna störningar. För Mats Marklund som befinner sig långt norrut är dessutom tredjeskörden ofta mycket späd, protein-

rik och blöt, vilket gör att den hade varit svår att över huvud taget använda med mindre än att den blandades med annat foder.

84

Lägg tid på vallprognoserna

TIPSARE

Namn: Göran Åkerström (anställd)

Gårdsnamn: Isakgården

Ort: Älvsbyn nordväst om Luleå

Produktioner: 135 kor som mjölkar 11 100 ECM per år och 175 hektar odlad mark.

Telefon: 073-832 30 94

E-post: goran.akerstrom@telia.com

Hemsida: www.isakgarden.com

På Isakgården tar Göran Åkerström klippprover varannan dag när förstaskörden närmar sig. Han markerar en kvadratmeter, klipper den till åtta centimeter stubb med en billig trimmer från Claes Ohlsson.

Provet från kvadratmetern väger han färskt. Därefter väger han upp cirka 200 gram av det insamlade materialet, finhackar det, kokar bort vattnet i en mikrovågsugn (försiktigt, och i omgångar så att det inte bränns), väger det torra provet och räknar ut

vattenhalten. Därefter räknar han ut hur många kilo ts per hektar som finns.

Med denna information kan han sedan räkna fram prognoser för hur proteinkoncentrationen förändras från dag till dag. Varje sådan här procedur tar cirka en timme per gång. På Isakgården upprepar Göran Åkerström denna två till fyra gånger per skörd och lägger därmed sammanlagt mellan sex och tolv timmar per år på vallprognoserna.

Eftersom detta arbete bidrar till att man kan skörda en maximal mängd ensilage utan att hamna för lågt i protein- och energiinnehåll så kan dessa timmar mycket väl vara bland de bäst betalda av alla på en mjölkgård.

85

Spetsa grovfodret med proteinvallar

TIPSARE

Namn: Lars Beve

Gårdsnamn: Håkantorp

Ort: Vikbolandet i Östergötland.

Produktioner: Uppfödning av 300 ungnöt per år, certifierad ekoproducent från och med 2014.

Telefon: 070-566 22 53

E-post: 0125-13088@telia.com

Gör om en del av vallarealen till ren proteinvall med enbart baljväxter. Då får du ett vallfoder med ett mycket högt proteininnehåll som kan minska behovet av inköpt protein.

På Håkantorp är man inne på femte året med proteinvallar. Dessa vallar utgör ungefär en tiendedel av den totala vallarealen och sås med 60 procent lucern, 30 procent rödklöver och 10 procent vitklöver och har en liggtid på tre år. Med ett råproteininnehåll på 200 till 230 gram per kilo ts och ett NDF under 400 gram så bidrar detta ensilage till att andelen grovfoder kan öka i foderblandningen.

Hektarskörden för proteinvallarna ligger mellan fem och sex ton ts per hektar vilket är lägre än de cirka sju ton som de gräsdominerade vallarna ger. Men den lägre skörden kompenseras av ett betydligt högre näringsinnehåll.

86

Samla kunskap
om grovfoder

TIPSARE

Namn: Magnus Sandin
Gårdsnamn: Isakgården
Ort: Älvsbyn nordväst om Luleå
Produktioner: 135 kor som mjölkar 10 300 ECM per år och 175 hektar odlad mark.
Telefon: 070-637 30 63
E-post: isakgarden@alvsbyn.net
Hemsida: www.isakgarden.com

Någon bör göra den senaste och bästa kunskapen om grovfoderproduktion lättare tillgänglig genom att samla den på ett ställe.

Magnus Sandin menar att det finns mycket kunskap om utfodring och vallodling i form av forskning, försök och studier. Dilemmat är att denna kunskap ofta inte når fram till de som behöver den. Det har gjorts mycket som inte är sammanställt och publicerat och som beskriver smartare sätt att producera och använda grovfoder på.

87

Säkra vallar med lusern och hundäxing

TIPSARE

Namn: Tommy Karlsson
Gårdsnamn: Berga Kundby
Ort: Rimbo, Uppland

Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion med 25 kor, 70 hektar växtodling.
Telefon: 070-264 59 87
E-post: kundbykalle@hotmail.com

Vallar med 60 procent lusern och 40 procent hundäxing ger hög skörd med bra kvalitet oavsett väder. Det är en enkel lösning för att få fram energi och protein på ett billigt sätt.

Sedan fem år odlar Tommy Karlsson lusern/hundäxingvallar på två tredjedelar av sin areal. Vid lite regn växer lusern bra och vid mycket regn ger hundäxing minst lika bra skörd. Tommy Karlsson tar tre, ibland fyra skördar utan att behöva använda dyr gödning. Ett kallt och blött år som 2012 fick Tommy Karlsson högre energiinnehåll i vallfodret än någonsin och korna mjölkar väldigt bra.

88

Greppa Näringen
ger råd om kväve

TIPSARE

Namn: Göran Åkerström (anställd)
Gårdsnamn: Isakgården
Ort: Älvsbyn nordväst om Luleå
Produktioner: 135 kor som mjölk-

kar 11 100 ECM per år och 175 hektar odlad mark.
Telefon: 073-832 30 94
E-post: goran.akerstrom@telia.com
Hemsida: www.isakgarden.com

Greppa Näringens broschyr "Råd om kvävegödsling till vallen" sammanfattar på ett bra sätt mycket av det man behöver överväga för att träffa rätt med kvävegivan.

Innehållet i denna broschyr utgör grunden för hur man väljer att kvävegödsla på Isakgården. Vilken kvävegiva som är optimal på den enskilda gården beror på en rad faktorer som till exempel vilken avkastning man behöver/vill ha i sin vallodling, vilken råproteinhalt man siktar på och hur stor andel baljväxter man vill ha.

89

Tidigarelägg
andarskörden

TIPSARE

Namn: Anders Nilsson
Gårdsnamn: Stenkulla
Ort: Hökmark, söder om Skellefteå
Produktioner: 170 mjölkkor, uppfödning av tjurkalvar, 10 000 ECM

per ko och år, 250 hektar åker.
Telefon: 070-398 94 73
E-post: anders.stenkulla@hotmail.se

Genom att tidigare lägga andraskörden någon vecka kan hela årets vallfoder få en jämnare kvalitet.

Så tänker Anders Nilsson som har ett treskordesystem. Första skörden tar han i första halvan av juni. Andra skörden ska han flytta fram till den 15 till 20 juli. På så vis får han lite mindre mängd foder vid andraskörden, som också brukar vara den minst näringsrika.

Istället blir tredjaskörden som tas i slutet av augusti större. Tredjaskörden har ofta bättre näringsinnehåll men värdena kan variera kraftigt. Om denna skörd får växa lite längre blir värdena sannolikt mindre extrema.

Anders Nilssons vallfoder brukar ligga mellan 160 och 180 gram råprotein och 10,7 till 11,5 MJ energi per kilo torrsbstans. Skörden hamnar normalt runt 10 ton torrsbstans per hektar och år. Han gör sin egen vallfröblandning med timotej, rörsvingel, rödklöver och lite vitklöver.

Vallen gödslas med såväl flytgödsel som handelsgödsel.

90

Sortera balar efter analysvärden

TIPSARE

Namn: Pär Johansson
Ort: Orrviken, sydväst om Östersund
Produktioner: Uppfödning av 210 tjurar, främst mjölkkras, 230 hektar konventionell växtodling.
Telefon: 073-506 23 38
E-post: johansson.pa@gmail.com

Analysera alla vallpartier och sortera balarna efter planerad utfodring under året.

Pär Johansson tar prover på båda vallskördarna från samtliga fält och sorterar sedan vallpartierna efter näringsinnehåll. Det gör att han hela tiden kan ge rätt foder till rätt djurgrupp. Han ger kalvarna ensilage och ett koncentrat med högt proteininnehåll (Lantmännens Galant snabb) tills de väger 400 kilo. Sedan får de endast grovfoder och då det med bäst näringsinnehåll.

Balarna snittas väl för att göra fodret lätt att äta så djuren får i sig så mycket gräs som möjligt i varje tugga. Pär Johansson håller koll på vilket foder som ska till vilka djur genom att

märka alla balar och ha en pärm i fikarummet med alla resultat från foderanalyserna.

Han lägger mycket pengar på analys av grovfoder, men det är nödvändigt för att kunna dra ner på inköp av koncentrat och trimma uppfödningstiderna.

91

Flera vallskördar även i Norrland

TIPSARE

Namn: Fredrik Åsbo
Gårdsnamn: Åsbo gård
Ort: Ås, norr om Östersund
Produktioner: 125 mjölkkor som mjölkar 10900 ECM per ko och år, 210 hektar åker.
Telefon: 076-217 66 67
E-post: fredrik.asbo@gmail.com

Ta tre vallskördar och blanda skördarna vid utfodring. Vallen är ett bra verktyg för att skörda mycket protein och energi på gården menar Fredrik Åsbo. Utöver vall fodrar han med hemmaproducerat korn, inköpt kraftfoder och vetealm.

Fredrik Åsbo är väl medveten om att det inte fungerar för alla att ta tre

vallskördar i Östersundstrakten. Det kräver bra arrondering och fält med god hävd för att hålla nere skördekostnaderna.

På Åsbo gård gödslas man med handelsgödsel på våren och efter första och andra skörd, och flytgödsel direkt efter första, andra och tredje skörd. Vallarna ligger i tre år. Vallfröblandningen är av en sort som lämpar sig för intensiv vallodling med rödklöver, timotej och rörsvingel. Treskordesystem gör det också lättare att få hjälp av maskinstationerna eftersom man hamnar mellan arbetstopparna.

92

Majs, betmassa och spätt ensilage

TIPSARE

Namn: Lars Olsson
Gårdsnamn: Hjälmared
Ort: Eslöv i Skåne
Produktioner: 140 mjölkkor som mjölkar 11000 EMC per ko och år, 180 hektar åker.
Telefon: 073-310 01 42
E-post: hjalmarod@gmail.com

Genom att kombinera majsensilage, betmassa och

vallensilage från fyrskördesystem gav Lars Olsson ett bra grovfoder. Han packar majsensilage till en dryg meters höjd i plansilon. Ovanpå läggs betmassa från sockerbruket.

Att kombinera foder i en och samma silo, gör att Lars kan ha färre silos öppna samtidigt. Det är särskilt bra på sommaren. Majs och betmassaensilaget är perfekt att kombinera med det späda vallensilaget. Majsen är rik på stärkelse, men också på fibrer vilket är nödvändigt med ett så pass spätt ensilage. Alternativet är att ge korna halm, men det mjölkar de inte lika bra på, säger Lars Olsson.

93

Säkert protein med blålusern och klöver

TIPSARE

Namn: Olof Janson
Gårdsnamn: Kårtorp
Ort: Götene i Västergötland
Produktioner: 330 mjölkcor (SLB och SRB) som mjölkar 10 700 ECM per ko och år (SLB) och 9 200 ECM per ko och år (SRB). 800 hektar växtodling.
Telefon: 0511-53 016

Blålusern tillsammans med röd- och vitklöver ger ett odlingssäkert och högkvalitativt vallfoder. Blålusern trivs på de flesta jordar med pH 6.5 eller högre.

Genom att odla blålusern med röd- och vitklöver sprids riskerna. Rödklövern ger riklig skörd första året medan blålusern och vitklöver ger mer andra och tredje året. Blålusern klarar torka extremt bra och vitklöver klarar blöta. Vitklöver täcker även så att ogräset inte får fäste. Kårtorps vallfröblandning består av 25 procent blålusern, 15 procent rödklöver, 5 procent vitklöver, 10 procent rajsvingel (Felopa), 35 procent timotej och 5 procent vardera av engelskt rajgräs och ängsvingel. Rajsvingel och timotej ger liksom baljväxterna bra fiberkvalitet. Hundäxing används aldrig eftersom den åldras snabbt om skörden dröjer. På Kårtorp gödslas sällan vallarna. Normalt tas tre skördar med näringsinnehåll på 11 till 12 MJ vid första skörden, 10 till 10,5 MJ i andra och 10 till 11,5 MJ i tredje samt råproteinhalter på mellan 130 till 200 gram per kilo torrsbstans. NDF-värdena ligger ofta på 400 till 530 gram per kilo torrsbstans. En hög baljväxtandel håller nere NDF- och energivärdena i andra och tredjeskörden.

94

Blanda vallfoder i ensilagefacken

TIPSARE

Namn: Fredrik Åsbo
Gårdsnamn: Åsbo gård
Ort: Ås, norr om Östersund
Produktioner: 125 mjölkcor som mjölkar 10900 ECM per ko och år, 210 hektar åker.
Telefon: 076-217 6667
E-post: fredrik.asbo@gmail.com

Att blanda vallfoder i ett och samma ensilagefack gör det lättare att servera korna ett jämt och bra grovfoder året om. Fredrik Åsbo lägger första och tredjeskörden i samma fack. Ett år la han tredjeskörden ovanpå plasten som täckte första skörden. Det fungerade men medförde att man måste sortera bort plast vid utfodring. Nu testar han att öppna plasten max en dag för att lägga dit tredjeskörden. Det har fungerat bra i två år nu. Att blanda vallfoder från de olika vallskördarna sparar mycket kraftfoder och ger en jämnare utfodring. Och med den här metoden blir det lättare att blanda två skördar även på sommarhalvåret då det inte går att ha flera silos öppna

95

Lusern och fyra skördar ger bra protein

TIPSARE

Namn: Lars Olsson
Gårdsnamn: Hjälmared
Ort: Eslöv i Skåne
Produktioner: 140 mjölkcor som mjölkar 11000 EMC per ko och år, 180 hektar åker.
Telefon: 073-310 0142
E-post: hjalmarod@gmail.com

Att ha lusern i vallfröblandningen ger ett bra vallfoder med hög avkastning, bra proteinhalt och bra proteinkvalitet till mjölkcor.

Lars Olsson är inne på sitt fjärde år med lusern i vallarna. Han använder vallfröblandningen SW Mira 25 som innehåller 25 procent lusern, 10 procent rödklöver, 30 procent timotej och 35 procent rörsvingel.

Vallen växte bra från början, men lusern fick bra fart först efter två år. Det verkar som jorden behöver

vänja sig säger Lars Olsson. En annan effekt som han ser är att vallarna kanske kan ligga längre. Flera av lusernvallarna avkastade bra även fjärde året. Han tar fyra skördar om året.

Det spåda ensilaget är perfekt att kombinera med majsensilage som är rikt på energi och fibrer. Lars Olsson tycker det går bäst att packa ensilage i plansilon med en torrsustanshalt på cirka 29 procent. Bra packat ensilage ger bra foderhygien.

96

Tidig tröskning bra för förstaårsvallar

TIPSARE

Namn: Fredrik Åsbo
Gårdsnamn: Åsbo gård
Ort: Ås, norr om Östersund
Produktioner: 125 mjölkkor som mjölkar 10900 ECM per ko och år, 210 hektar åker.
Telefon: 076-217 6667
E-post: fredrik.asbo@gmail.com

Välj en tidig kornsort så att vallinsådden får en bra etablering. En tidig kornsort ger lägre spannmålsavkastning, men en högre första skörd på vallen året därpå. Det lönar sig då

vallen ger mer protein per hektar än kornet.

En väletablerad vall som ska hålla i tre år är mer värd än en hög kornskörd menar Fredrik Åsbo. Kornet på Åsbo krossas och ensileras i korv för att slippa torkkostnaden.

97

Ensilagefack med sommargrovfoder

TIPSARE

Namn: Olof Janson
Gårdsnamn: Kårtoorp
Ort: Götene i Västergötland
Produktioner: 330 mjölkkor (SLB och SRB) som mjölkar 10 700 ECM per ko och år (SLB) och 9 200 ECM per ko och år (SRB). 800 hektar växtodling.
Telefon: 0511-53 016

Genom att lägga helsäd och andra vallskörd i samma ensilagefack får korna på Kårtoorp ett grovfoder med bra sammansättning även på sommarhalvåret.

Att blanda vallskördar och helsäd med olika kvaliteten är lättare på vinterhalvåret när fler ensilagefack kan vara öppna samtidigt. Därför blandas ofta helsäd av åkerböna och vårvete

med vall i ett och samma fack som används under sommaren. En blandning av cirka 70 procent vallensilage och cirka 30 procent helsäd fungerar mycket bättre i kombination med bete och kraftfoder än vad rent vallensilage gör.

98

Beta rajgräs på insådden

TIPSARE

Namn: Mats Marklund
Ort: Klutmark, väster om Skellefteå
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion 65 kor, växtodling på 180 hektar.
Telefon: 070-697 52 93
E-post: hemat@telia.com

Genom att lägga till rajgräs i sålådan vid insädd av vall i grönmassa går det få till ett näringsrikt höstbete.

Mats Marklund sår in sin vall i en grönmassa bestående av havre och ärter. När grönmassan är skördad växer rajgräset till och blir ett utmärkt bete till korna efter sommaren. De får gå på detta bete så länge marken bär. På det här sättet kan man dra ytterligare nytta av arealen och få ett billigt och proteinrikt foder

utan skördekostnad. Året efter har rajgräset vinttrat ut och den ordinarie vallgrödan tar över. Mats Marklund sår 8 kilo rajgräs per hektar.

99

Mer vallprotein med NorFor

TIPSARE

Namn: Emil Persson och Roland och Eva Persson
Gårdsnamn: Komstagården
Ort: Gärsnäs väster om Simrishamn i Skåne
Produktioner: Mjölproduktion med 350 årskor som mjölkar 11 000 kilo ECM per år. Odling på 270 hektar åker.
Telefon: 070-627 14 08
E-post: kostallet@osterlen.tv

Använd NorFor vid beräkningen av foderstaterna och ta på det viset tillvara kons förmåga att konsumera och tillgodogöra sig ett bra vallfoder.

När man på Komstagar den för fyra år sedan började använda NorFor vid beräkningen av foderstaterna kunde man öka grovfoderandelen i foderstaten med nio procent. Betsketet av inköpt kraftfoder minskade och foderstaten

blev 700 kronor billigare per ko och år, en besparing som vid den tidpunkten betydde 140 000 kronor för hela besättningen.

Vid övergången till en mera grovfoderrik foderstat märktes ingen påverkan på fruktsamhet och djurhälsa och mjölkproduktionen låg kvar på samma höga nivå som tidigare. Efter omläggningen har mjölkavkastningen dessutom gått upp, utan att andelen kraftfoder har ökat.

På Komstagården tillämpar man en strategi med höga grovfoderandelar också i senare delen av kviguppfofödningsen. På det viset utvecklas och vänjs vommen tidigt vid att härbärgera och smälta en stor mängd grovfoder.

100

Esparsett ny baljväxt på svenska fält

TIPSARE

Namn: Hulda Wirsén
Gårdsnamn: Bert Persson
Lantbruk AB
Ort: Svartbyn, Överkalix
Produktioner: Mjölkkor 75 kor, 11 000 kilo ECM per ko och år, 110 hektar åkermark.
Telefon: 073-907 57 63
E-post: hulda.wirsén@gmail.com

Esparsett är en kvävefixerare som bland annat odlas i England. Vid utfodring hämmar taniner metanbildningen i våmmen, vilket gör den extra intressant ur ett klimatperspektiv.

Esparsett kan enligt engelska studier ge skördar på 14 till 15 ton torrssubstans per år fördelat på två till tre skördar och ha ett näringsinnehåll på runt 200 gram råprotein och 10 till 11 MJ per kilo torrssubstans.

Grödan som har en kraftig pålrot kan ge bra skördar i fem till sju år. Esparsett trivs bäst på lätta och våldrenerade jordar med högt pH, ungefär samma jordar som lusern vill ha.

Vanligast är att odla esparsett i renbestånd, men den går även att blanda med ängsvingel och timotej. I dagslägt odlas inte esparsett på gården i Norrbotten, berättar Hulda Wirsén. Hon önskar sig fler svenska fältförsök med esparsett.

Att vara noggrann vid etablering är viktigt och gäller all vallödling, menar hon. Vålärerade och vålkalkade fält, försiktighet med tunga transporter på fälten och att inte gödsla för mycket vid etablering är viktigt att tänka på.

101

Mylla flytgödsel på hösten

TIPSARE

Namn: Mats Marklund
Ort: Klutmark, väster om Skellefteå
Produktioner: Ekologisk mjölkproduktion 65 kor, våxtödling på 180 hektar.
Telefon: 070-697 52 93
E-post: hemat@telia.com

Med en myllad flytgödseliva sent på hösten är kvävet på plats när vallen vaknar på våren. Det kan bidra till att få upp proteininnehållet i förstaskörden.

En utmaning i norrländsk vallödling är att få ett bra proteinvärde i första skörden. Det är relativt få dagar när det går att köra i vallarna på våren, så att lägga flytgödsel då är svårt. Samtidigt tar det tid innan klövern kommer igång och ger något proteintillskott i den skördade vallen. Därför lägger Mats Marklund en flytgödselgiva på 20 ton per hektar på hösten.

I den mån kvävet omsätts på hösten finns det växande gräs som kan ta hand om det. Därefter kommer tjälen och då händer det inte mycket med gödseln förrän på våren. Därför tror han inte att det är något miljöproblem att lägga stallgödseln på hösten.

Tipsen från experterna ...

I boken "Goda affärer med nära protein" hittar du fakta om vilka proteingrödor som kan odlas i Sverige och hur de fungerar i utfodringen av olika djurslag. Boken innehåller också kalkyl-exempel, tekniktips och idéer om samverkan. Bakom faktainnehållet står några av Sveriges främsta rådgivare och experter. Den kan beställas kostnadsfritt i tryckt format eller laddas ned som pdf.

BESTÄLL "Goda affärer med nära protein"
www.lrf.se/medlem/foretagande/vaxtodling/narproducerat-proteinfoder/

▲
BESTÄLL BOKEN via epost till
info@distributionsservice.se eller
genom att ringa 08 - 550 949 80.
Uppge namn, adress och
beställningsnummer 42 185.

BESÖK SEX TIPSGÅRDAR

Vanliga och ovanliga produktionsmetoder på sex reportagegårdar.

Bland gårdarna som står bakom de 101 proteintipsen kommer här korta bildreportage från sex av dem. Några är valda för att de representerar idéer som på ett smart sätt förfinar etablerade grödor och metoder, och andra för att de bidrar med ovanliga och mer fantasieggande lösningar.

Anna Carlsson i Halland koncentrerar sig på att få ut så mycket mjölk som möjligt från foder som odlas på den areal som hon har till förfogande. Det får till följd att en stor del av arealen används till vallodling, eftersom denna gröda ger mest näring per hektar. Grisproducenten Gustav Hultgren i Södermanland samarbetar med mindre

växtodlare i närområdet, vilket gör det möjligt för betydligt fler att odla proteingrödor.

På Långaröds gård i Skåne deltar Håkan och Henrik Larsson i ett pilotprojekt med värmebehandlade åkerbönor till mjölkkor. Magnus Bengtsson i Skåne ger sina slaktkycklingar helsäd med lupin och Håkan Hultman utanför Piteå är envis med att bevisa att det går att odla ärtor i Norrbotten.

Sist men inte minst får vi ta del av Andreas Lidéns idéer om effektiv nötköttsproduktion. En av grundbultarna i hans produktion går ut på att maximera användningen av grovfoder i uppfödningen.

Anna maxar vallodlingen

När marken är en knapp resurs ger en maximerad vallodling mest mjölk per hektar.

Det är ingen slump att Anna Carlsson i mitten av november går och stängslar på stubben efter det

tröskade vårvetet. Underifrån kommer rajgräs och vitklöver som fåren eller kvigor kan beta så länge det är barmark. Det blir ett slags ettårigt bonusbete som sås in samtidigt med spannmålen och plöjs upp kommande vår vilket gör att trampskador inte är något problem. Det här ska ändå inte bli en flerårig vallodling.

Utgår från gården

Anna och Anders Carlsson på Skogsgård i halländska Getinge utgår från den egna gårdens resurser och är inte så pigga på att köpa in långväga foder till de 140 mjölkarna. Eftersom markpriserna är höga har de därför kommit fram till att det bästa de kan göra är söka efter grödor som ger så mycket energi och protein som möjligt per hektar. Det innebär en växtföljd

HÖSTBETE. Får eller kvigor betar det spåda ettåriga höstbetet.

KORTLIGGANDE HÖSTBETE

Via gödningsbillarna i en Rapid myllas rajgräs och klöver när vårvetet sås. Det betas på hösten och plöjs upp följande vår.

SPECIAL. När vårvetet är tröskat kommer en späd blandning av klöver och rajgräs underifrån. Den säs in med vårvetet, betas av får eller kvigor på hösten och plöjs upp våren efter.

med stor andel slåttervallar, betesval-lar och helsäd. Vad varje ko avkastar är mindre intressant eftersom det är via vallarna de får ut mest energi och protein per hektar och därmed också mest mjölk totalt. Då tillgången till näringstätta fodermedel är begränsad får man istället ha fler kor för att få upp mjölmängden.

I ljuset av det här blir insådden av rajgräs och klöver i vårvetet än mer begriplig. Någon eller några månaders extra bete på hösten är ett välkommet fodertillskott på en gård där mängden hemmaproducerat foder sätter gränsen för hur mycket mjölk man kan skicka till mejeriet.

Ointresserad av soja

Men om någon skulle dyka upp och erbjuda ett större parti soja till ett bra pris, vore inte det intressant att köpa in och försöka få upp avkastningen?

– Det skulle jag nog tacka nej till, säger Anna Carlsson och skrattar.

– Det är väl lite av en principalsak detta att inte använda importerat foder. Vi bor i Sverige där vi har perfekta förutsättningar för vallodling och då ska vi utnyttja det, säger Anna.

Hon menar också att det är dyrt att

köpa in ekologiska proteinfoder och att det inte alltid ger den utdelning man förväntar sig, i varje fall inte på ekonomin.

Hållbara kor

Trots inställningen att klara sig på eget foder kompletterat med inköpta åkerbönor från några granngårdar så mjölkar korna på Skogsgård 8 000 kilo mjölk. En effekt av att korna inte drivs så hårt är att de lever länge. Det ger utrymme för en ganska omfattande livdjursförsäljning.

– Förra året sålde vi 66 kor, säger Anna Carlsson.

Den försäljningen var planerad sedan flera år och går inte att göra varje år på en gård med 140 kor, men det visar att hållbara kor ger utrymme för en betydande försäljning av djur, menar Anna.

Olika växtföljder

Växtodlingen är uppdelad i två parallella växtföljder. Den ena är sexårig och tillämpas på cirka 100 hektar. Den utgår från två år med vall, följt av vårvete, helsäd (foderraps, havre, vicker), höstspannmål och helsäd (ärter, korn) med insädd av en ny vallgröda.

GÅRDSFAKTA

Namn: Anna och Anders Carlsson

Ort: Getinge, mellan Falkenberg och Halmstad

Djur: Ekologisk mjölk med 140 kor

Odling: 210 hektar inklusive bete

Omsättning: Fem till sex miljoner kronor per år

För kontaktuppgifter se tips nr 78.

LOKAL. Anna Carlsson utgår från den egna arealen och minimerar foderinköpen.

BILLIGT BETE

Det tillfälliga höstbetet till får och kvigor är billigt att etablera. Utsädet består av tio kilo rajgräs och ett kilo vitklöver till en kostnad på 450 kronor per hektar. Värdet av det foder som djuren får i sig om det blir en fin höst är betydligt högre än utsädeskostnaden, menar Anna Carlsson. Dessutom fungerar gräs och klövergrödan som en fånggröda som ger ett positivt bidrag till nästa års vårsådda gröda. Oftast är detta en grönfodergröda bestående av raps, vicker och havre.

Den andra växtföljden, som är femårig, är helt valldominerad och används på de 70 hektar som ligger närmast ladugården och kan betas av mjölkkoorna. Vallén ligger i fyra år och bryts sedan för en helsädesgröda med insädd av ny vall.

För att maximera utbytet av det egna fodret försöker man också få ut mesta möjliga näring ur betet. Ju längre sommaren går desto mer protein ger betet vilket avspeglar sig i den övriga utfodringen.

Följer ureahalten

– Vi följer ureahalten i mjölken noga. När den ökar så drar vi ned på åkerböna i fodermixen, säger Anna. Mesta delen av sommaren behövs inte åkerbönan.

På så sätt utnyttjas betesproteinet fullt ut, samtidigt som åkerbönonorna räcker längre. Vi har lagt sinperioden till stallperioden och det gör att korna i genomsnitt bara behöver åkerböna i 4 till 5 månader. Slåttervallen skördas fyra gånger. Förstaskörden brukar ligga runt den första juni och därefter kör man ungefär var sjätte vecka.

– Det är vädret som avgör när vi tar förstaskörden. Vi försöker vänta in att gräsen närmar sig axgång, säger Anna Carlsson.

Hon vill inte köra för tidigt både för att klövern ska hinna utvecklas lite mer och för att få upp mängden. Normalt brukar energiinnehållet ligga runt 11 MJ i förstaskörden.

Egna vallmaskiner

Eftersom vallfodrets kvalitet är en grundbult i företaget har man hela vallkedjan i egen regi. En självgående exakthack och vagnar till den, används för att fylla plan-silorna. Utöver det har man också en rundbalspress med plastare som används

både till vallensilage och till halm.

– Våra maskinkostnader är lite höga men lägligheten betyder mycket för oss, säger Anna Carlsson.

Djurförsäljning

Med den inriktning Anna och Anders Carlsson har valt för sitt företag så ser också resultaträkningen lite annorlunda ut än på många andra mjölkgårdar. Omsättningen ligger på fem till sex miljoner kronor om året, varav cirka två tredjedelar kommer från mjölk. Resten av intäkterna kommer från försäljning av djur och EU-ersättningar.

På Skogsgård är lönerna den i särklass största kostnadsposten. Kostnaden för inköpt foder, som brukar vara hög i mjölkföretag, ligger på 300 000 till 400 000 kronor per år.

– Det är så vi tänker. Vi bor här på vår gård och nu ska vi försöka få ut så mycket som möjligt från den, säger Anna Carlsson.

HÅLLBARA. Med en lägre avkastning per ko håller korna längre på Skogsgård.

KUMMIN OCH CIKORIA I VALLEN

Vallförblandningen som används på Skogsgård består av röd- och vitklöver, engelskt rajgräs, timotej, cikoria och kummin.

Tar hand om andras bönor

Gustav Hultgren är nav för bygdens mindre växtodlare.

– **Jag tror** att de som säljer till mig får mellan tio och tolv öre mer per kilo jämfört med om de skulle sålt i de vanliga

kanalerna, säger slaktgrisproducenten Gustav Hultgren på Hulla gård utanför Katrineholm.

Sammanlagt köper han grödor från mellan 10 och 15 gårdar varje år. Han har inga skriftliga avtal och priset för det han köper in sätter han i samband med skörd.

– Jag brukar säga till dem som jag köper av att ni ska i varje fall ha samma pris som i Norrköping, berättar Gustav Hultgren.

Småskalig logistik

Men det är inte bara priset som har betydelse för den lokala samverkan. Gustav Hultgren menar att han har ett upplägg som passar för de mindre odlarna i trakten. Närheten passar för deras logistik vilket är mycket värt.

GÅRDSFAKTA

Namn: Gustav Hultgren

Ort: Hulla nordost om Katrineholm i Sörmland

Djur: Producerar 7 000 slaktgrisar per år.

Odling: 300 hektar åker med höstvet, höstoljeväxter, åkerböna, korn och havre.

Omsättning: 10 miljoner kronor per år, varav 80 procent från grisproduktionen.

För kontaktuppgifter se tips nr 8.

Läs mer om Hulla gård i tips nummer 27.

NÄTVERK. Gustav Hultgren har byggt upp ett nätverk av grannar som han samverkar med.

REGELBUNDEN KONTAKT

Redan i samband med skörd dryftar Gustav Hultgren nästa års affärer med de odlare som lämnar spannmål och åkerböna på Hulla gård.

BÖNHÖRD. Tack vare Gustav Hultgrens lyhördhet odlas det mer åkerböna i trakten runt Hulla gård.

– Hos mig kan man lämna mindre partier, säger Gustav Hultgren.

Överskott av spannmål

Hulla gård ligger i ett område där det produceras mer spannmål än vad som förbrukas. Det innebär att stora mängder av det som odlas säljs på distans.

Fraktkostnaden till Norrköping ligger runt åtta till nio öre per kilo och ska man köpa in foder utifrån kostar frakten till gården elva till tolv öre per kilo. Till det kommer handelsmarginalen för de företag man ska göra affär med och Gustav bedömer den till cirka 20 öre per kilo.

Lokalt foder

På Hulla gård äter grisarna i huvudsak foder från trakten. Med en grisproduktion på 7000 slaktgrisar om året räcker den egna arealen på 300 hektar inte till för att odla det foder som behövs.

Det gör att Gustav Hultgren har byggt upp ett nätverk av grannar som han samverkar med. Han har en tork- och lagringsanläggning med plats för 2 000 ton foderråvaror och fungerar som en lokal mottagningsplats för spannmål och åkerböna. Strävan efter en lönsam och trygg slaktgrisproduktion har lett till en stor andel protein från åkerböna i foderstaten kompletterat med rapsmjöl från Karlshamn.

Flexibel samverkan

– Det viktigaste för mig har alltid varit att hitta ett så billigt foder som möjligt, säger Gustav Hultgren.

Men för att vara en intressant part för så många som möjligt försöker han att vara flexibel i sin samverkan. Ett exempel på det är att när han vill köpa in åkerböna lokalt så kan det gå till på flera olika sätt.

De som har en egen maskinpark och

vill sälja den tröskade varan direkt till Hulla gård kan göra det. Men i många fall blir det så att Gustav Hultgren står för odlingen genom en ettårig överenskommelse om att utföra odlingen på en viss areal.

– Det måste vara minst tio hektar om det ska passa mina maskiner, säger Gustav Hultgren.

Enkelhet gäller

Också här är det enkelhet som gäller. Ofta fungerar det så att markägaren söker gårdsstödet för den aktuella arealen och att det får motsvara arendet.

Grisarna på Hulla gård äter varje år ungefär 250 ton åkerböna. Av denna mängd kommer ungefär 150 ton från gårdens egna arealer och 100 ton kommer från grannarna, antingen genom köp av tröskade bönor eller genom att Gustav Hultgren odlar på andras mark.

TYDLIG STRATEGI. Gustav Hultgrens strategi är att förädla de växtprodukter han själv producerar. Han vill ha en lokal balans mellan foderåtgång, odling och stallgödselproduktion.

LOKALT ÖVERSKOTT

Gustav Hultgrens strategi underlättas av att han befinner sig i ett område där det produceras mer grödor än som förbrukas lokalt.

Pilot för rostade bönor

På Håkan Larssons loge studsar heta åkerbönor ut ur en sydafrikansk rost.

GÅRDSTIPS
64

Ångan från de något för fuktiga och kalla åkerbönorna slår ut från den importerade

bönrosten på Långaröds gård norr om skånska Eslöv. Maskinen som tillhör JTI kom till gården för en dryg vecka sedan och är en del i ett samverkansprojekt mellan JTI och Skånesemin. Hypotesen är att proteinet i värmebehandlade åkerbönor ska bli mera tillgängligt för mjölkarna. Och de första labanalyserna lovar gott.

Ingen vetenskaplig studie

– Vi har ingen aning om det här kommer att ge någonting. Vi är med för att det är intressant att prova något nytt, säger Håkan Larsson som driver gården ihop med sin bror Henrik.

Under två månader värmebehandlas åkerbönorna i foderstaten och därefter ska resultatet utvärderas. Fredrik Fogelberg, ansvarig för projektet på JTI, betonar att detta inte är någon ve-

HÖGRE AAT. Preliminära analysresultat tyder på ett förhöjt AAT i rostade åkerbönor.

FÖRSÖK MED ROSTADE BÖNOR

Om rostade bönor ger önskad effekt i djuren kan det bidra till mer lokalt producerat proteinfoder i svenskt jordbruk.

BÄTTRE FODER? Håkan Larssons kor har just börjat äta rostade åkerbönor.

ROSTNING

Genom att värmebehandla vissa fodermedel kan man påverka proteinet uppbyggnad så att en mindre andel bryts ned i vommen på nötkreaturet och går vidare till tunntarmen och tas upp där. Sammantaget kan detta bidra till ett bättre utnyttjande av det protein som finns i fodermedlet.

Hur resultatet av värmebehandlingen blir beror på många faktorer, till exempel temperatur, fuktighet och hur länge värmebehandlingen pågår. På Långaröd rostas åkerbönor med cirka 20 procents vattenhalt i 140 grader under sex minuter.

Resultaten från Långaröds studie kommer att offentliggöras under våren 2013.

MOT SKIVKARNEN. Efter rostningen mals bönorna och skruvas ut i foderstationerna.

tenskaplig studie utan ett pilotprojekt som ska ge en indikation på om det är intressant att gå vidare.

– Vi kan ju inte bara sitta på vår kammar och gissa. Vi måste börja testa det här för att se hur korna reagerar, säger Fredrik Fogelberg.

Lovande resultat

Innan bönrosten fraktades från Ultuna till Långaröd i Skåne provrostade personalen på JTI några mindre partier åkerbönor som skickades för analys till två olika laboratorier. Resultaten från dessa analyser var uppmuntrande och visade att innehållet av AAT (aminosyror absorberade i tunntarmen) ökade med mellan 20 och 30 procent.

– Det är ett bra resultat och ungefär vad jag väntade mig, säger Mia Davidsson, foderrådgivare och ansvarig för projektet på Skånesemin.

Hon tror att man under testperioden kommer att kunna se en liten ökad mjölkprodukt, att proteininnehållet ökar något och att ureahalten sjunker.

Flera försök

Efter de två månaderna hos Håkan och Henrik Larsson kommer det att behövas regelrätta försök för att få en bättre kunskap om effekterna av att värmebehandla åkerbönor. I första hand behöver man göra smältbarhetsförsök för att lära sig mer om vad som händer med åkerbönorna inne i kon. Efter det är det önskvärt med klassiska utfodningsförsök som visar vilken effekt det nya fodermedlet har i foderstaten.

Korna på Långaröd får en grovfodermix bestående av vallensilage blandat med majsensilage och halm. Kraftfodret består av hemmaproducerad rybskaka och åkerbönor som utfodras

TVÅ TON PER DYGN. En bönrost som klarar två ton per dygn kostar 170 000 kronor.

i kraftfoderautomater. De högst mjölkande korna får förutom fri tillgång till grovfodermixen också sex kilo krossad spannmål, 2,5 kilo åkerbönor och 0,5 kilo rybskaka. Foderstaten kommer inte att ändras under försökets gång, det är bara åkerbönorna som från ett visst datum är rostade istället för orostade. Efter försöksperioden ska man analysera skillnader i mängden producerad mängd mjölk och i mjölkens innehåll.

– Vi hoppas naturligtvis på högre avkastning och mer protein i mjölken. Men vi är försiktiga med våra förhoppningar. Det är ju bara en liten andel av den totala foderstaten som blir annorlunda, säger Henrik Larsson.

Två ton per dygn

Den rost som används i projektet kommer från Sydafrika och kostar i storleksordningen 150 000 till 200 000

TIO HEKTAR ÅKERBÖNA

På Långaröds gård odlar man ungefär tio hektar åkerbönor om året. Skörden ligger runt två ton per hektar.

TOPPFODRET.

På Långaröds gård får de högst mjölkande korna sex kilo spannmål och tre kilo proteinfoder. Proteinfodret består av 80 procent åkerbönor. Samtliga kor har fri tillgång till ensilage.

kronor. Kapacitet är två ton per dygn och den drivs med el. En intressant fråga är om rostningen kan bidra med att torka bort några procents vattenhalt.

– Våra bönor håller ungefär 20 procents vattenhalt. När de kommer ut ur rosten efter sex minuter är de nere i 14 procent, säger Håkan Larsson.

Normalt är det en nackdel att torka bönor snabbt eftersom de spricker och sprickorna kan bilda ingång för mögelangrepp. På Långaröd kommer man att rosta kontinuerligt vilket innebär att de rostade bönorna inte lagras någon längre tid och därför inte utsätts för angrepp trots att de har spruckit.

– Kan man kombinera torkning och rostning så är det extra intressant. Då blir energiåtgången i rosten ingen större kostnad, säger Håkan Larsson.

Återvinna energi

Också Fredrik Fogelberg ser nya intressanta frågor dyka upp för varje dag som bönrosten används på Långaröd.

– En tanke är att de höga temperaturerna bidrar till att hygienisera åkerbönorna och att de därför kan vara lagringsdugliga även om de spricker under rostningen. Det vet vi ingenting om, men det vore intressant att under-

söka, säger Fredrik Fogelberg.

Han ser också möjligheter att effektivisera rosten avseende energiåtgång. Som den nu är konstruerad återvinns ingen av den värme som bönorna för med sig när de kommer ut ur rosten. Det vore fullt möjligt att använda denna till att förvärma de bönor som är på väg in i maskinen.

Återvinna energi

På Långaröd gård har man kompletterat den egna proteinförsörjningen med rybskaka från egenodlad rybs som pressas på gården. Satsningen på rybs istället för raps utgår från att den är enklare att odla ekologiskt.

– Rybsoljan har en mycket nötigare smak. Det är lättare att sälja rybsolja än rapsolja som så många andra håller på med, säger Håkan Larsson.

Tack vare att försäljningen av oljan går bra så blir rybskakan ett mycket prisvärt proteinfoder på gården. Om rybskakan i framtiden kan kombineras med åkerbönor med förhöjda AAT-värden så har man tillgång till två högvärdiga proteinkällor med ursprung i de egna fälten. Det passar i så fall bra, för foderfakturer är inget man vill börja få i brevlådan på Långaröds gård.

GÅRDSFAKTA

Namn: Henrik och Håkan Larsson
Ort: Långaröd norr om Eslöv i Skåne
Djur: 70 ekologiska mjölkkor som avkastar 8 500 kilo ECM per år
Odling: 160 hektar åker och bete
Omsättning: Cirka 4,5 miljoner, varav drygt hälften kommer från mjölkproduktionen
För kontaktpuppgifter se tips nr 64.

FÖRSIKTIG. Henrik Larsson är försiktig med förhoppningar på rostade bönor.

LÖNSAMT? Håkan Larsson menar att allt måste vägas in när bönprojektet utvärderas.

Kycklingar på eget fullfoder

Hos Magnus Bengtsson
pickar kycklingarna kärnor
i hemmagjort fullfoder.

GÅRDSTIPS
39

Det är mycket som inte påminner om en vanlig slaktkycklingsproduktion hos Magnus Bengtsson.

Några hundra meter från gårdscentrat ligger de sex franskproducerade mobila båghallar där kycklingarna under dagtid går in och ut som de vill. Han föder upp 42 000 kycklingar om året och de är dubbelt så gamla som konventionella kycklingar när de slaktas vid 70 till 77 dagars ålder. Fodret kommer till största delen från gårdens egna fält. Men mest udda är nog ändå utfodringssystemet.

Mest eget foder

På golvet inne i båghallarna lägger Magnus Bengtsson en fullfoderblandning bestående av sent skördad helsäd med lupiner, vårmete och vårråg mixad med solrosfrön och spannmålskärnor.

Helsäden slås med en självgående exakthack med skärbord när spannmålen är tröskmogen och lagras i plastade

LUPINER. I helsäden hittar kycklingarna lupinkärnor och andra frön.

RUNDBALAT KYCKLINGFODER

På Körslätt odlas 20 hektar helsäd med lupiner och spannmål. Grödan lagras i plastade rundbalar och ingår i en mix till kycklingarna.

EGENSINNIG. Magnus Bengtsson utvecklar unik kycklingproduktion.

GÅRDSFAKTA

Namn: Magnus Bengtsson

Ort: Kvidinge, Skåne

Djur: 42 000 slakt-kycklingar per år

Odling: 120 hektar åker och 15 hektar permanent vall.

Omsättning: Text text text text text.

Samverkan: Cirka fyra miljoner totalt varav två och en halv från kycklingproduktionen.

För kontaktuppgifter se tips nr 39.

MOBILA HUS. Kycklingarna föds upp i mobila båghallar.

Läs mer om Kôrslätts gård i tips nummer 14.

rundbalar. Med det här systemet får kycklingarna själva leta upp sädeskorn, solrosfrön och lupinbönor bland strån, ax och skidor.

Under de första två och en halv veckorna vistas kycklingarna inomhus och får då enbart ett inköpt färdigfoder. Efter det flyttar de ut i båghallarna och då introduceras också fullfodermixen. Mixens andel av foderstaten ökar sedan successivt fram till slakt och mot slutet äter kycklingarna över 90 procent hemmaproducerat foder.

Minimerar energiberoendet

– Det är inte säkert att det egna fodret är billigare. Men jag tycker att det är en poäng med små kretslopp, säger Magnus Bengtsson.

Han har som uttalat mål att göra sig mindre och mindre beroende av inköpt foder och sådant som kräver energi.

– Transporterna kan ju inte fortsätta att vara så billiga, säger han.

För att minimera beroendet av energipriserna lagrar han spannmål och majs i gastäta siloer och planerar för att sätta upp solceller på gården.

Egen produktionsmodell

Slaktkycklingproduktionen på Kôrslätt är inte uppbyggd efter någon existerande modell. Det har inneburit betydande lärpengar under de första åren.

– I början mixade vi in det pellete-rade färdigfodret i fullfodermixen och då kunde inte kycklingarna hitta det.

Det ledde till att det gick åt alldeles för mycket foder. Det tog också tid att få fram ett recept för färdigfodret som fungerade bra ihop med gårdens eget foder. Magnus hade svårt i kommunikationen med sitt dåvarande foderföretag. Han bytte då till en mindre leverantör där han fick direktkontakt

ÖPPEN LÖSNING. Kycklingarna är mest ute i det fria under eftermiddagarna.

med den som optimerade fodret och slapp diskutera via en säljare.

Ett önskemål från Magnus var att det inköpta fodret skulle innehålla samma råvaror året runt och inte variera beroende på vilka råvaror som var billigast för tillfället. En fixerad blandning blir något dyrare men djuren mår bättre vilket är mera värt än ett billigare foder.

Snabbväxande ras

Bland det enda på gården som är som det brukar så är det de daggamla kycklingarna som kommer från det stora skånska kycklingkläckeriet Blenta och är av samma ras som de konventionella kycklingproducenterna använder. Eftersom denna ras är utvecklad för en extremt snabb tillväxt har det varit en utmaning att få kycklingarna att växa i ett långsammare tempo över längre tid, utan att det blir problem i flocken. Det är inte bara att dra ned på foder-

FASAR UT KONCENTRAT

Vid tre veckors ålder får kycklingarna 70 procent hemmaproducerat foder. När de är tio veckor gamla och närmar sig slakt är samma siffra 93 procent.

FULLFODER. En gång per dag sprids fullfodret ut med skottkärra.

INNEHÅLLSRIKT KRAFTFODER

Inköpt kraftfoder är specialkomponerat med krav på att många olika råvaror ingår och att det alltid har samma innehåll.

mängden. Men med den ena justering-
en efter den andra föds kycklingarna
nu upp under en period av 70 till 77
dagar och slaktas när de väger cirka tre
kilo i levandevikt. I en konventionell
uppfödning slaktas kycklingarna efter
35 dagar och väger då knapt två kilo.

Det är inga långa rundor som
kycklingarna tar när de väljer att gå
ut i friska luften. Utanför båghallarna
försöker Magnus Bengtsson låta vall,
gärna med inslag av stråstyv cikoria, stå
oslagen och bli ett skydd som fåglarna
kan gömma sig i när gladorna cirkulerar
ovanför. Det händer att en och
annan kyckling tas av rovfåglar, men
svinnet är litet.

Starka ben

Tvårt emot mångas föreställning om
de snabbväxande raserna så har kyck-
lingarna på Körslätt starka ben och
friska leder trots att de växer sig till
nästan dubbla storleken jämfört med
konventionella kycklingar.

– Jag tror att det är när de drivs upp
snabbt som ben och skelett inte hinner
med kroppsvikten om de blir större.
Här får de motion när de letar efter
mat och de växer långsammare, säger
Magnus Bengtsson.

Alla kycklingar från gården slaktas

på ett KRAV-godkänt slakteri och säljs
till Bosarp Kyckling. Det innebär att
Magnus Bengtssons kycklingar främst
hamnar i Coop-butiker över hela lan-
det, men även i vissa andra dagligva-
rbutiker och på ett antal profilerade
restauranger.

Idéer blev verklighet

Idag omsätter kycklinguppfödningen
på Körslätt 2,5 till 3 miljoner kronor
och bär en heltids lön. Investeringen
för att komma igång med produktio-
nen 2008 var cirka två miljoner kronor.
I den summan ingår inköp av sex
franska båghallar, ombyggnad av ett
gammalt mjölkstall till mottagnings-
hus för daggamla kycklingar och drag-
ning av el och vatten till det område på
fälten där de mobila husen flyttas runt.

Att utveckla denna udda produktion
har varit mödosam och kostat mycket
pengar. Det innebär att den totala in-
vesteringskostnaden är betydligt högre
än två miljoner om man inkluderar
lärpengarna under de första åren. Men
nu flyter produktionen bra och bär sig
ekonomiskt.

– Det är roligt att se att det som från
början bara var egna idéer nu fungerar
i verkligheten, säger Magnus
Bengtsson.

HEMMAPRODUCERAT:

En bra bit över hälften av fodret till kycklingarna på Körslätt är hemmaproducerat. Men fortfarande köps kraftfoder för cirka en miljon kronor per år. Magnus Bengtsson vill att inköpen ska minska och tror att odlingen av solrosor kan öka. Dessa tröskas och torkas, för att sedan tillsammans med de övriga egna fodermedlen spannmål och majs, blandas med den lupinbaserade helsåden.

RUTINERNA. Mellan två och fyra timmar per dag går det åt för skötseln av kycklingarna. Djuren får tillsyn och foder på morgonen och på kvällen stängs husen för natten.

Ärter växer bra i norr

Håkan Hultman är övertygad om att lokalodlade ärter är framtiden i Norrland.

GÅRDS TIPS 9

Snart kan norrländska kor få lokalodlade ärter som tröskas och krossensileras. Foderärterna växer bra i mo- och mjälajordarna runt Piteå. I olika demonstrationsrutor och provodlingar ligger avkastningen mellan fyra och fem ton per hektar.

Med dessa resultat i ryggen har Håkan Hultman två år i rad sått ärter som skulle tröskas, krossensileras och säljas som foder till grannens mjölkkor. Det mesta har gått enligt plan, utom skördevädret.

Regn utan uppehåll

Den senaste sommaren var kall och i september började det regna och ville aldrig sluta.

Eftersom vädret varit extremt ovanligt de två senaste åren, med kalla somrar och historiskt blöta höstar, ger Håkan Hultman inte upp trots att två års fina ärtgrödor aldrig kunde trös-

FRAMTIDSPROTEIN. Ärter ska kunna ge över fyra ton per hektar utanför Piteå.

SMÅ INSATSER I ÄRTODLINGEN

Håkan Hultman gödslade sin ärtodling med 30 kilo N som startgiva och 200 kilo PK 11-21. Ingen kemisk bekämpning.

PEJLAR NYHETER.
Håkan Hultman tror på
ärtodling runt Piteå.

Läs mer om Håkan
Hultman i tips
nummer 9 och 28.

kas. Första året mätte han hur mycket skörd som fanns i fält och kom fram till att det var 4 800 kilo per hektar.

– I de demonstrationsodlingar som gjorts tidigare år har det inte varit några problem att tröska. Det är nog bara att inse att det här var två extrema år, säger Håkan Hultman.

Kostar som korn

När han har räknat på ärtodlingen har han kommit fram till att odlingskostnaden är ungefär som för korn. Utsädet är lite dyrare, men kvävegödsling och ogräsbekämpning blir billigare.

– För min del räcker det om ärtgrödan är lika lönsam som korn för att jag ska odla den. Jag får så många andra fördelar med ärter i växtföljden, säger Håkan Hultman.

Rätt såtid för ärter i trakten runt Piteå är de sista dagarna i maj, ungefär samtidigt som man sår tvåradskorn.

Undvik kalla jordar

När det gäller val av odlingsplats säger Håkan Hultman att man ska försöka att undvika de kallaste och skuggigaste lägena. Annars tror han att jordarna på de flesta gårdar i trakten fungerar bra. En fördel för eventuella ärtodlingar lågt norrut är att ogräs- och svamptrycket är lågt. Han menar också att krossensileringen är en förutsättning eftersom torkkostnaderna annars blir för höga.

– Ärter är en möjlighet för oss här uppe att odla en gröda med hög proteinkoncentration, säger Håkan Hultman.

Han är övertygad om att ärter både kan bli en lönsam gröda i växtföljden och ett billigt lokalproducerat proteinfoder till norrländska djur. Och utsäde till nästa års odling har han redan hemma, trots att det bara är november.

GÅRDSFAKTA

Namn: Håkan Hultman

Ort: Altersbruk två mil norr om Piteå

Odling: Växt- och grönsaksodling på 150 hektar åker och en mindre diko-besättning.

Omsättning: 1,5 miljoner kronor i växtodlingen, 500 000 kronor i djurproduktionen.

För kontaktuppgifter se tips nr 9.

Bättre lönsamhet med mera grovfoder

Foderstaten till Andreas Lidéns slakttjurar blev 200 000 kronor billigare med fyra vallskördar.

GÅRDSTIPS 76

Bind så lite kapital som möjligt och trimma produktionen till det yttersta. Det har varit Andreas Lidéns filosofi under de dryga fem år det har tagit honom att bygga upp en lönsam produktion med nio miljoner i omsättning och nio miljoner i lån. Huvudproduktionen i företaget är nötkött och strävan efter att hålla nere investeringskostnaderna har gått hand i hand med ett maximalt utnyttjande av egna fodermedel.

Analysera mera

– Jag analyserar alla grovfoderskördar från alla skiften. Har man inte koll på näringsinnehållet i grovfodret så är det ingen idé att räkna foderstater. Och räknar man inte foderstater så går det inte att trimma produktionen. Analyserna är grunden för allt, säger Andreas Lidén.

De senaste åren har han gått från 50 procent grovfoder i foderstaten

GÅRDSFAKTA

Namn: Andreas Lidén
Ort: Vara, Västergötland
Djur: Säljer 400 till 450 slaktmogna kötttradsdjur per år
Odling: Odlar 300 hektar med höstvet, rågvete, havre, korn, raps, åkerböna, vall och majsensilage och sköter om cirka 50 hektar naturbeten.
Omsättning: Omsätter 9,5 miljoner kronor
För kontaktuppgifter se tips nr 76.

Läs mer om Andreas Lidén i tips nummer 7 och 24.

3 TIPS OM VALL

Rapp gödsling är ett måste vid fyra vallskördar.

① **Lägg** startgivan med kväve tidigt. Andreas Lidén siktar på 1 april (Västergötland).

② **Håll igen** på första kvävegivan under vallens första år så att gräsen inte kväver klövern. Andreas Lidén lägger 60 kilo N den första våren och höjer sedan denna giva till mellan 90 och 100 kilo de kommande åren.

③ **Var snabb** med gödslingen efter varje slåtter. Helst ska den göras dagen efter. Andreas Lidén lägger 50 kilo N efter förstaskörden, 50 kilo N efter andraskörden och 40 kilo N efter tredjaskörden.

SNABBVÅXARE. Andreas Lidén har byggt sitt företag snabbt och kapitalsnålt.

till 70 procent. Bakom denna förändring ligger flera åtgärder, alla med utgångspunkt i att han hela tiden har koll på grovfodrets näringsvärden. En viktig förändring var när han började skörda vallen fyra gånger istället för tre. Det gjorde att han fick ut en större mängd näring från befintliga vallar. Den skördade mängden vallfoder var den samma men koncentrationen högre vilket gjorde att vallarna numera bidrar med betydligt mera energi och protein till djuren. Inköpen av Agrodrank och spannmål minskade och produktionens netto förbättrades med ungefär 200 000 kronor per år.

Går längre med NorFor

Ett bidrag till den trimmade utfodringen gav också NorFor när det började användas i nötköttproduktionen. Med detta system att räkna foderstater tillmäts grovfoder av bra kvalitet ett högre värde och tillåts utgöra en större andel av foderstaten.

– Man kan säga att jag tack vare NorFor vågade gå närmare en extremgräns för hur mycket djuren kan växa på grovfoder, säger Andreas Lidén.

I NorFor analyseras också fodret med avseende på ett antal nya parametrar, bland annat hur snabbt fodret passerar vommen, vilket påverkar foderstatens sammansättning.

Rundbalar billigast

– Vallfoder från olika skördar och olika skiften kan ha liknande innehåll av råprotein och energi, men helt olika nivåer på de värden som beskriver med vilken hastighet de passerar vommen, säger Andreas Lidén.

Utan NorFor hade det varit svårt att ta hänsyn till dessa skillnader vilket hade påverkat tillväxten negativt.

Allt ensilage på Stora Skattegår-

TRIMMAT. Slaktdjurens foderstat är grovfoderrik och ger snabb tillväxt.

den lagras i rundbalar. Eftersom alla partier är analyserade kan man blanda olika kvaliteter som man vill, vilket är en viktig förutsättning för att utnyttja näringsinnehållet maximalt. Men valet av rundbalar tog Andreas i huvudsak för att det gav en billigare skördekostnad. Byggandet av plansilor strider med hans ambition att hålla de fasta investeringarna på en så låg nivå som möjligt.

Spridda fält

– I ett företag som växer är det svårt att dimensionera rätt. Vem vet hur stora plansilor man behöver om fem år? En plansilo måste skrivas av på 25 år, säger Andreas Lidén.

Dessutom ligger gårdens fält spridda inom en mils omkrets från gårdens centrum. Med rundbalskedjan behöver han betydligt färre maskiner och mindre folk i vallskörden vilket är

TEMPERATURSUMMA STYR VALLSKÖRD

Erfarenhet, temperatursumman på vallprognos.se och väderprognosen avgör när Andreas Lidén tar förstaskörden av vall.

stora fördelar. Han nämner bland annat att han slipper skaffa en stor tung lastmaskin som ska packa i plansilon. Bara där sparar han en halv miljon i investering. Nu klarar han sig istället med två mindre teleskopplastare.

Plansilo inget alternativ

Under skörden räcker det med två traktorer med förare och fyra ombyggda lastbilssläp för att köra rundbälarna med. Med en plansilo hade han behövt tre eller fyra traktorer som kört skytteltrafik med dyra transportvagnar. Vagnar som dessutom bara får med sig halva mängden grovfoder jämfört med ett ombyggt lastbilsflak fullastat med rundbalar.

– Jag har räknat jättenoga på det där. Med mina förutsättningar är plansilo inget alternativ, säger Andreas Lidén.

Kapitalsnål åkerböna

På Stora Skattegården får köttdjuren förutom ett grovfoder som består av en blandning av vall och majsensilage också Agrodrank och åkerböna.

Också åkerböna är en gröda som passar i Andreas Lidéns filosofi om att minimera det bundna kapitalet. Den

ger dessutom oftast ett protein som är billigare än inköpt agrodrank eller soja. – Höstvetet kostar ungefär 5 000 kronor att etablera och huvuddelen av pengarna ska fram redan på hösten. I en åkerbönsodling lägger jag ungefär 2 000 kronor och dessa ska inte betalas förrän på våren, säger Andreas Lidén som menar att åkerbönorna bidrar till att minska behovet av driftskapital i företaget.

Vårdar klövern

Ett annat uttryck för Andreas Lidéns intresse av att hushålla med resurserna är att han vårdar baljväxterna i vallen. Han har därför minskat på utsädesmängd och gödsling till insåningsgrödan, som oftast är korn och ibland havre. Det ger den spirande vallgrödan mera luft och utrymme under etableringsåret. I förstaårsvallarna drar han dessutom ned på vårens första kvävegiva för att ge klövern bättre förutsättningar att etablera sig.

Snabb med gödslingen

Vallfröblandningen innehåller ungefär 30 procent baljväxter och högavkastande grässorter. Växtnäring tillför han både i form av flytgödsel och mineral-

VALLTIPS

Mer näring i grovfodret

● När Andreas Lidén bytte från tre till fyra vallskördar fick han ett vallfoder med högre energi- och proteinvärden. Samtidigt var mängden oförändrad.

En extra skörd gav ökade kostnader med fem öre per kilo ts utslaget på allt vallfoder. Samtidigt ökade fodrets värde med 18 öre per kilo ts. För hela företaget innebär det ett förbättrat netto med 200 000 kronor per år och beror på att inköpen av spannmål och agrodrank minskar när näringsvärdena i vallfodret ökar.

NORFOR GJORDE GRÅSET GRÖNARE

Foderstaterna på Stora Skattegården beräknas med NorFor. Duktiga foderrådgivare och NorFors nya fodervärdering gjorde att Andreas Lidén vågade töja gränserna och öka andelen grovfoder ännu mer.

KÖTTTRASDJUR. På Stora Skattegården föder man varje år upp mellan 400 och 450 slaktdjur. De kommer till gården som halvfabrikat när de i snitt väger 290 kilo och slutgöds på en foderstat med cirka 70 procent grovfoder.

gödsel. Han lägger 40 ton flytgödsel fördelat på två givor. Med det har han tillgodosett behovet av kalium och fosfor. Till detta kommer mineralgödsel upp till en total kvävegiva på 250 kilo N per år.

– Det är jätteviktigt att vara snabb med gödslingen av vallen när en skörd är tagen, säger Andreas Lidén.

Han räknar med att för varje dag som man dröjer med gödslingen så skjuts också tidpunkten för nästa skörd upp med en dag. Eftersom vallen bara växer ordentligt mellan den 1 maj och 15 augusti innebär en försenad gödsling också att den totala skördade mängden minskar.

Spännande att effektivisera

Av gårdens omsättning på sammanlagt 9,5 miljoner kommer drygt 5 miljoner från nötköttsproduktionen, 1,5 miljoner från växtodlingen, 1 miljon från EU-stöd och 2 miljoner från import och försäljning av begagnade lantbruksmaskiner.

Det största hotet mot nötköttsproduktionen på gården menar Andreas Lidén är fallande världsmarknadspri- ser och dåliga villkor för dikalvsproducenterna. Den mest spännande utmaningen är att kunna effektivisera produktionen i det egna företaget.

Nästa: ny spannmålstork

Nästa stora projekt är bygget av en spannmålstork och tillträdet till ytterligare 35 hektar åker och 25 hektar bete.

– Efter det ska jag ligga lågt något år och sedan fundera på om jag ska ta nästa steg med djuren eller inte, säger Andreas Lidén.

VALLTIPS

Lejer för vallskörden

● I vallskörden lejer Andreas Lidén in flytgödselkörning, slätter, strängläggning, pressning och plastning. Det enda man gör själva på gården är att transportera hem balarna och att sprida mineralgödsel. Att han lejer det mesta är en del av strategin att binda minimalt med kapital i produktionen men ger också en lägre maskinkostnad per kg ts.

MÖJLIGHETER. Andreas Lidén vill effektivisera produktionen ännu mer.

För dig som vill ordna möten och seminarier

FLER
PROTEINTIPS

Inom ramen för LRFs projekt med att stimulera produktion och användning av närproducerat protein finns det möjlighet att använda olika material vid lokala träffar och seminarier. Filmer på DVD, handboken Goda affä-

rer med nära protein och beräkningar av tillgång och efterfrågan på proteinfoder på regional nivå kan beställas kostnadsfritt. Kontakta Helena Allard på LRF för mer info: helena.allard@lrf.se, 08-787 51 80.

101 PROTEINTIPS

Böndernas tips till mer svenskt proteinfoder

Lantbrukarnas Riksförbund 2013

I samarbete med Ekologiska Lantbrukarna och Växa Sverige.

Projektledare: Hilda Runsten, LRF och Eva Hagström Öberg.

Research: Helena Allard, LRF, Eva Hagström Öberg, Niclas Åkeson/Publishing Farm, Berit Metlid/Publishing Farm

Texter: Niclas Åkeson och Berit Metlid/Publishing Farm och Eva Hagström Öberg.

Form: Berit Metlid/Publishing Farm

Grafik: Hans von Coswant/TAX-illustration

Korrektur: Helena Allard och Ulrik Lovang

Tryck: Printfabriken

Foto: Martina Thalwitzer s. 4, 66, 97, 98-103 och 136. Lasse O. Persson s. 97 och 104-107. Sofia Wellborg s. 22, 97 och 120-123. Matilda Ahl s. 15. Anders Wirström s. 6. Ulrik Lovang s. 48. Berit Metlid s. 6, 10, 38, 82, 97 och 108-119. Janne Andersson, s. 74, 97, 124-131. Stefan Lindblom s. 6. Trons s. 30. Istockphoto s. 56 och omslag.

Denna publikation kan beställas via e-post til info@distributionsservice.se eller per telefon 08-550 949 80. Uppge namn, adress och beställningsnummer 42157.

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden